

**VIITTOMAKIELISTEN NUORTEN AIKUISTEN
KÄSITYKSIÄ KAKSIKIELISYYDESTÄÄN**

Janita Lähti
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Suomalainen viittomakieli
Kesäkuu 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Janita Lätti	
Työn nimi – Title Viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään	
Oppiaine – Subject Suomalainen viittomakieli	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Kesäkuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 61 + 12
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyttä on heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan tuettu (vai onko tuettu lainkaan?) ja minkälaisia vaikutuksia tällä on heidän multimodaalisen kaksikielisyyden käsitykseen tutkimushetkellä. Tarkoituksena oli tarkastella aihetta kielen käytön sekä kulttuuriin identifioitumisen näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ovat: Millainen käsitys viittomakielisillä nuorilla aikuisilla on kaksikielisyydestään ja kaksikulttuurisuudestaan? Miten viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden kehittymistä on heidän omasta mielestään tuettu? Miten viittomakieliset nuoret aikuiset toivoisivat lasten kaksikielisyyttä tuettavan?</p> <p>Tutkimukseni teoriapohjana olen hyödyntänyt kaksikielisysteorian osalta erityisesti François Grosjeanin (2008) ja Colin Bakerin (2011) kaksikielisysteorioita, sillä ne käsittelevät kaksikielisyyttä puhutun kielen lisäksi myös viittomakielen näkökulmasta. Toinen tutkimuksen kannalta keskeinen rooli on kaksikulttuurisuudella, jota käsittelee Grosjeanin (2010) määritelmän mukaisesti syventyen tarkastelemaan viittomakielisten kieli- ja kulttuuriryhmää sekä kuurojen yhteisöä ja opetusta historian ja nykytiedon valossa (Jokinen 2000; Salmi & Laakso 2005).</p> <p>Tutkimuksen aineisto on kerätty 18–30-vuotiailta viittomakielisiltä nuorilta aikuisilta verkossa toteutetun kyselyn avulla. Kysely sisälsi pääosin avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastaajia oli 18, joiden joukossa oli sekä kuuroksi, kuulevaksi että huonokuuloiseksi itsensä identifioivia. Aineiston analysoinnissa on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni viittomakielisten nuorten aikuisten tietoisuus omasta kaksikielisyydestään ja tämä näyttäytyi pääasiallisesti positiivisena. Tutkimustuloksista voi päätellä kahden kielen kehityksen tukemisella olevan selkeä yhteys aikuisiän kaksikielisyyden käsitykseen ja kahden kielen käyttöön. Epävarmuutta oman kaksikielisyyden suhteen aiheutti toisen kielen heikompi käyttötaito. Tutkimukseen osallistujat tiedostivat kaksikielisyyden hyötyjä sekä kaksikielisyyden tukemiseen ja tukemattomuuteen vaikuttaneita tekijöitä. Kaksikielisyyden tukeminen näyttäytyi aineistossa sekä positiivisessa että negatiivisessa valossa. Aineistosta nousi esille useita näkökulmia kaksikielisyyden tukemiseksi nykyaikana ja näistä keskeisimmiksi teemoiksi nousi perusopetus, perhe ja lääketiede. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää mm. kaksikielisten lasten vanhempien ohjaustyöhön (esim. neuvolatyössä, kuulokeskuksissa, päivähoidossa) sekä koulun opetuksen suunnittelussa kaksikielisyyden tukemisen näkökulmasta.</p>	
Asiasanat – Viittomakielinen, kaksikielisuus, kaksikulttuurisuus, kielellinen identiteetti	
Säilytyspaikka –Jyväskylän yliopisto, Kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja –	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskunnallinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Janita Lätti	
Työn nimi – Title Viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään	
Oppiaine – Subject Suomalainen viittomakieli	Työn laji – Level Pro Gradu
Aika – Month and year Kesäkuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 61 + 12
Tiivistelmä – Abstract Työn tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä löytyy osoitteesta: http://r.jyu.fi/latti.janita	
Asiasanat – Viittomakielinen, kaksikielisuus, kaksikulttuurisuus, kielellinen identiteetti	
Säilytyspaikka – Jyväskylän yliopisto, Kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja –	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Faculty Humanities and Social Sciences	Department Department of Language and Communication Studies
Author Janita Lähti	
Title Perceptions of Young Adult Signers on Their Bilingualism	
Subject Finnish sign language	Level Master's Thesis
Month and year June 2017	Number of pages 61 + 12
Abstract <p>The purpose of this study was to investigate how bilingualism has been supported (or not supported at all?) amongst young adult signers in their childhood and youth, and what kind of effects has this had on their multimodal understanding of bilingualism by the time of the study. The aim was to examine the subject from the point of view of language use and cultural identification. The research questions are: What kind of perception does young adult signers have on their bilingualism and biculturalism? How has the development of bilingualism been supported among young adult signers in their own opinion? How would the young adult signers wish bilingualism of children to be supported?</p> <p>As the theoretical basis of my study, I have utilized especially François Grosjeans (2008) and Colin Bakers (2011) theories on bilingualism because they also deal with bilingualism from the sign language point of view as well as the spoken language. Biculturalism has another substantial role in the study which I deal by Grosjeans (2010) definition, delving to examine the sign language language and culture group, the Deaf community and teaching in the light of history and current knowledge (Jokinen 2000; Salmi & Laakso 2005).</p> <p>Data for this study was collected from 18-30-year-old young adult signers by the help of an online survey. The survey included mainly open-ended questions. There were 18 respondents in the survey that identified themselves as Deaf, hearing or hard of hearing. Theory-based content analysis has been used to analyze the data.</p> <p>The results show that young adult signers are aware of their bilingualism and this appeared mainly positive. Based on the results of this study, it can be concluded that supporting the development of the two languages has clearly a connection to the perception of bilingualism in adulthood and in the use of the two languages. Uncertainty about the individual bilingualism was caused by weaker skills to use the other language. The participants of the survey recognized the benefits of bilingualism and the factors that had influenced the supportiveness or unsupportiveness of bilingualism. The supportiveness of bilingualism showed in the data both in positive and negative light. The data showed several perspectives on how to support bilingualism in modern times of which basic education, family and medicine became to be the most central topics. The results of this study can be utilized e.g. in the guidance work of parents with bilingual children (e.g. public health nursing, hearing centers, day care centers) and in the planning of education in schools from the perspective of supporting bilingualism.</p>	
Key words – sign language, bilingualism, biculturalism, linguistic identity	
Depository –University of Jyväskylä, Department of Language and Communication Studies	
Other information –	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	8
2 KAKSIKIELISYYS	10
2.1 Simultaani ja sukseksiivinen kahden kielen omaksuminen	13
2.2 Kieliympäristön merkitys	15
2.3 Kahden kielen käyttö	17
3 KAKSIKULTTUURISUUS	19
4 VIITTOMAKIELISTEN OPETUKSEN AALTOJA	22
5 TUTKIMUS	25
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	25
5.2 Aineisto ja menetelmät	25
6 TULOSTEN TARKASTELU	28
6.1 Kaksikielisyys.....	29
6.2 Kieliympäristö ja lapsuusajan kaksikielisyysden tukeminen.....	37
6.2.1 Päivähoito ja kaksikielisyysden tukeminen	40
6.2.2 Koulu ja kaksikielisyysden tukeminen	42
6.3 Kaksikulttuurisuus	45
6.4 Viittomakielisten nuorten aikuisten toiveet kaksikielisyysden tukemiseksi	48
6.5 Yhteenveto tutkimuskysymysten vastauksista	52
6.5.1 Millainen käsitys viittomakielisillä nuorilla aikuisilla on kaksikielisyysdestään ja kaksikulttuurisuudestaan?.....	52
6.5.2 Miten viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyysden kehittymistä on heidän omasta mielestään tuettu?	53
6.5.3 Miten viittomakieliset nuoret aikuiset toivoisivat lasten kaksikielisyttä tuettavan?	55
7 LOPUKSI	56
LÄHTEET	60
LIITEET	62
LIITE 1: SÄHKÖPOSTISAATE	62
LIITE 2: TIEDOTUS SOSIAALISESSA MEDIASSA (Facebook)	63
LIITE 3: VERKKOKYSELYN SAATE JA KYSYMYKSET	64

1 JOHDANTO

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta multimodaalisesta kaksikielisyydestään. Tutkimus tarkastelee viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden tukemista heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan sekä tukemisen tai tukemattomuuden vaikutuksia heidän nykyiseen kaksikielisyyden kokemukseen ja käsitykseen. Tarkoituksena tutkimuksella on tuoda esille viittomakielisten nuorten aikuisten oma kokemus ja näkemys aiheesta. Tämän lisäksi tutkimuksessa on pyritty selvittämään viittomakielisten nuorten aikuisten omia toiveita ja ideoita, miten nykyaikana lasten kaksikielisyyttä olisi hyvä tukea.

Viimeaikaiset selvitykset ja tutkimukset viittomakielisiin lapsiin ja nuoriin liittyen on tehty muun muassa lasten oikeuksien, identiteetin, sisäkorvaistutehoidon käytänteiden sekä viittomakieli äidinkielenä arvioinnin näkökulmista. Tutkimuksia ja selvityksiä kaksikielisyyteen liittyen on tehty, mutta ne keskittyvät lähinnä lasten kielen omaksumiseen sekä yleisesti kieli- ja kulttuuri-identiteettiin. Nämä tutkimukset ja selvitykset jättävät aukon tutkia kaksikielisyyttä ja lapsuudenajan kaksikielisyyden tukemista viittomakielisten nuorten itsensä kokemana, tuoden esiin viittomakielisten nuorten aikuisten oma näkemys sekä verraten tätä aiemmin tutkittuun tietoon. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tukee viimeisimpiä selvityksiä ja tutkimustuloksia esimerkiksi viittomakieli äidinkielenä -oppimäärän riittämättömyydestä (Huhtanen, Puukko, Rainò, Sivunen & Vivolin-Karén 2016) sekä viittomakielen merkityksestä kuuron sisäkorvaistutetelapsen hoitopolulla (Nikula 2015).

Tutkimuksen pohjana olen hyödyntänyt erityisesti François Grosjeanin (2008, 2010) ja Colin Bakerin (2011) kaksikielisysteorioita, sillä ne käsittelevät kaksikielisyyttä sekä puhutun että viitotun kielen näkökulmasta. Kaksikielisyyden lisäksi kaksikulttuurisuudella on keskeinen rooli tässä tutkimuksessa. Kaksikulttuurisuutta käsittelee Grosjeanin (2010) määritelmän mukaisesti, syventyen tarkastelemaan viittomakielisten kieli- ja kulttuuriryhmää sekä kuurojen yhteisöä ja opetusta historian ja nykytiedon valossa (Jokinen 2000; Salmi & Laakso 2005). Tutkimuksen keskeisiä termejä ovat *viittomakielinen*, *kaksikielisuus* ja *kaksikulttuurisuus*. Tässä tutkimuksessa kaksikielisiksi viittomakielisiksi käsitetään muun muassa kuurot, kuurojen vanhempien kuulevat lapset (CODA), sisäkorvaistutetta käyttävät, viittomakielisten sisarukset, huonokuuloiset sekä kuuroutuneet, jotka käyttävät suomalaista viittomakieltä ja suomen kieltä.

Tutkimus käsittelee viittomakielistä kaksikielisyyttä sosiokulttuurisesta näkökulmasta nähdessä viittomakieliset kieli- ja kulttuuriryhmänä. Kaksikielisyydellä tässä tutkimuksessa käsitellään suomalaisen viittomakielen ja (puhutun/kirjoitetun) suomen kielen käyttöä, vaikkakin tilaa monikielisyydelle on tutkimuksessa ja analysoinnissa annettu. Kaksikielisuuden rajaaminen monikielisuuden sijasta auttaa keskittymään nimenomaan suomalaisen viittomakielen ja suomen kielen tukemisen sekä käytön tarkasteluun. Identiteetin käsittely puolestaan tässä tutkimuksessa on rajattuna kieli- ja kulttuuri-identiteettiin, jolloin muu identiteetin määrittely ja käsittely ovat rajattuna tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksen kyselyn vastaajien viittomakielisten nuorten aikuisten ikä rajautui 18–30-vuoteen. Perusteena ikärajaus oli lapsuusiän ohittaminen ja tuore kokemus lapsuudesta. Uskon nuorten aikuisten osaavan käsitellä kaksikielisyyttä ja kaksikielisuuden tukemista syvällisemmin ja useammasta eri näkökulmasta kuin lapset. Rajaaminen nuoriin aikuisiin poissulki myös oralismin ajalla peruskoulunsa käyneet tutkimuksen ulkopuolelle. Näin ollen kaksikielisuuden tukemisen vaikutus kaksikielisuuden kokemukseen heijastaisi mahdollisimman paljon nykypäivää ja viimeaikaisimpia viittomakielen opetuksen käytänteitä ja muutoksia.

Tutkielma etenee taustateorian kautta aineiston ja tutkimuksen esittelyyn sekä tulosten tarkasteluun ja pohdintaan. Tutkimuksen teoriaosuus (luvut kaksi ja kolme) käsittelevät kaksikielisyyttä ja kaksikulttuurisuutta, kun taas luku neljä käsittelee pintapuolisesti kuurojen opetuksen historiaa ja nykypäivää Suomessa. Luvussa viisi esitellään tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset sekä aineisto ja menetelmät. Tulosten tarkastelua esitetään luvussa kuusi, jossa tulosten analysointi esitetään aluksi tutkimuksen teoriaan verraten (lukuun ottamatta alalukua 6.4) ja tämän jälkeen tulokset ovat esitetty tiivistetysti tutkimuskysymyksiin vastaten. Luvussa seitsemän pohditaan tutkimuksen toteutusta sekä tutkimustulosten käytettävyyttä. Tutkielman liitteinä ovat verkkokyselyn kysymykset sekä kyselyn tiedotukseen käytetty sähköpostisaate ja sosiaalisen median ilmoitus.

2 KAKSIKIELISYYS

Maailman ihmisistä puolet, ellei enemmänkin, on kaksi- tai monikielisiä. Kaksi- ja monikielisten tarkkaa määrää on vaikea laskea, sillä pelkästään yhden kielen käyttäjien määrää on vaikea laskea (johtuen mm. kielen erottamisesta murteesta). (Baker 2011: 66; Grosjean 2010: 5.) Kaksikielisellä (*bilingual*) tarkoitetaan ihmistä, joka käyttää jokapäiväisessä elämässään kahta (tai useampaa kieltä). Kaksikielisyydellä (*bilingualism*) puolestaan tarkoitetaan kahden (tai useamman) kielen käyttöä. (Grosjean 2008; Grosjean 2010; Stolt 2000: 160.) Kaksikielisyyttä voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: yksilön kaksikielisyys sekä yhteiskunnallinen kaksikielisyys (Baker 2011: 2; Takkinen 2008a: 35). Yhteiskunnallisella kaksikielisyydellä tarkoitetaan yhteiskunnan, alueen tai maan kaksikielisyyttä (Baker 2011: 2). Tässä tutkimuksessa kaksikielisyyttä tarkastellaan yksilön kaksikielisyyden näkökulmasta.

Kaksikielisyyden määritelmä ei ole kaksikielisyyttä käsittelevässä kirjallisuudessa yksiselitteinen (mm. Stolt 2000: 160; Grosjean 2008: 10–13). Yksikielisen näkemyksen mukaan kaksikielisyys tarkoittaa kahden kielen, näiden molempien kielten yhden kielen käyttäjän vastaavaa taitoa, ikään kuin kaksi yksikielistä yhdessä henkilössä. Toisaalta voidaan nähdä myös, että aidosti kaksikielinen hallitsee kahden kielen täydellisen taidon ja näiden kahden kielen käyttötaito on tasapainossa keskenään, muutoin ihminen nähdään puolikielisenä (*semilingual*). (Grosjean 2008: 10–11.) Bakerin (2006: 3–10, 106) ja Grosjeanin (2008: 11) mukaan kaksikielisen henkilön kieltenkäyttötilanteet, kyky käyttää kieliä sekä kielten keskinäinen tasapaino kuitenkin vaihtelevat; joskus toinen kielistä voi olla dominoivampi. Lisäksi kaksikielinen henkilö käyttää kahta kieltään erilaisissa tilanteissa ja eri ihmisten kanssa, jonka vuoksi kyseisen henkilön hallitsema sanavarasto voi vaihdella kielestä riippuen. Tämän vuoksi kaksikielisen henkilön yhden kielen taitoa ei voida verrata vastaavan kielen yksikieliseen käyttäjään. Ihminen voi omaksua myös useampia kieliä, jolloin puhutaan monikielisyydestä. Tässä tutkimuksessa kaksikielisyyttä lähestytään viimeksi mainitun Bakerin ja Grosjeanin määritelmän mukaisesti ja tutkimus rajautuu kaksikielisyteen monikielisyyden sijasta.

Kielen sujuvuuden (*language fluency*) määrittely on kaksikielisyydessä ongelmallista, joten monet tutkijat ovat alkaneet käyttää termiä kielen käyttö (*language use*). Kaksikielisen määritelmä, jossa kaksikieliseksi määritellään henkilö, joka käyttää arjessaan kahta tai useampaa kieltä, korostaa nimenomaan kielten käyttöä kielen sujuvuuden sijaan. (Grosjean 2010: 22.)

Viittomakieli nähdään usein kuurojen äidinkielenä, mutta se voi olla myös kuulevien äidinkieli (Kanto 2016). Lapsi voi omaksua viittomakielen myös kuulevilta, äidinkieleltään ei-viittomakielisiltä vanhemmiltaan, jotka ovat opetelleet viittomakielen aikuisiässä (usein lapsen kuurouden tultua ilmi). Tällöin puhutaan lapsen kohdalla ensikielen omaksumisesta. Viittomakieli on kieli, jota huonokuuloisten, kuurojen ja kuulevien lasten on mahdollista vaivatta omaksua ilman opetusta, mikäli ympäristössä viitotaan. Kaksikielisissä tilanteissa kuurot käyttävät pääasiallisena kommunikointikielenä viittomakieltä ja enemmistökieltä, esimerkiksi sen kirjoitettua muotoa, tiedon saamisen ja välittämisen välineenä sekä viittomakieltä taitamattomien kanssa. Kuuroille lapsille suomen kieli (kirjoitettu muoto) on toinen kieli, johon tutustuminen alkaa yleensä jo päiväkotikäisenä kirjaimeihin ja sanahahmoihin tutustuen. Huonokuuloisilla lapsilla voi olla mahdollisuus oppia suomen kielen puhuttu muoto kuulonsa avulla ympäristöstä ja opetuksen myötä. (Takkinen 2008a: 36–37 & Stolt 2000: 160–164.) Puheen tuottamisen ja huulilta lukemisen harjaannuttaminen, eli puhekielen opettelu, ei kuitenkaan ole luonnollista kielennoppimista kuuroille lapsille (Luukkainen 2008: 102). Vahva äidinkielen ja ensikielen taito toimii pohjana toisen ja vieraiden kielen oppimiselle. (Takkinen 2008a: 36–37; Stolt 2000: 160–164.) Viittomakieliset etujärjestöt Kuurojen Liitto ry ja Finlandssvenska teckenspråkiga rf arvioi viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten määrän olevan Suomessa noin 4000-5000. Tämän lisäksi Suomen Kuurosokeat ry:n piirissä on noin 800 kuurosokeaa, joista osa käyttää viitottua kielimuotoa tunto- ja liikeaistinsa kautta. (Huhtanen, Puukko, Rainò, Sivunen & Vivolin-Karén 2016: 18.) CODA-lasten määrästä Suomessa ei ole tutkittua tietoa (Kanto, Huttunen & Laakso 2013: 245).

Grosjeanin (2010: 179) ja Bakerin (2011: 94) mukaan joidenkin ihmisten keskuudessa esiintyy toisinaan ennakkoluuloja ja uskomuksia, että lapsen kahden kielen omaksuminen viivästyttäisi tai olisi haitallista lapsen kielen kehitykselle. Tutkimukset eivät ole pystyneet todistamaan minkään kielen omaksumisen tai käyttämisen haittaavan toisen kielen oppimista tai synnynnäisen kielikyvyn maksimaalista hyödyntämistä, olipa kyseessä viitottu tai puhuttu kieli (Rainò 2012: 86; Kanto 2016). On siis väärin väittää kahden kielen simultaanin omaksumisen häiritsevän lapsen kielen kehitystä tai sekoittavan lapsen ajatuksia (Baker 2011: 94–95). Viittominen ei siis hidasta puheen kehitystä (Marchark 1998: 93). Tutkimukset osoittavat (mm. Paradis, Genesee & Crago 2011: 83; Baker 2011: 95) lasten kaksikielisyyden olevan kannattavaa, sillä lapsilla on biologinen valmius omaksua, tallentaa ja eriyttää kahta kieltä. Näitä valmiuksia tarvitaan kahden kielen omaksumiseen. Myös Kannon (2016) CODA-lasten kahden kielen kehitystä koskeva tutkimus osoittaa, että CODA-lapset pystyvät muuttamaan kommunikaatiomuotoa sekä

käyttämäänsä kieltä vuorovaikutuskumppanin mukaan jo 12 kuukauden ikäisenä. Pienen lapsen kaksikielisyys on normaalia, neutraalia ja hyödyllistä useasta eri syystä, kuten kommunikatiivisesti, kognitiivisesti ja kulttuurisesti sekä myöhemmin koulutuksen kannalta (Baker 2011: 95).

Kuurona syntyneitä tai pian syntymänsä jälkeen kuulonsa menettäneitä on yksi tuhannesta. Kuuroista lapsista noin viisi prosenttia (Suomessa vuosittain 1–2 lasta) syntyy kuuroille tai huonokuuloisille vanhemmille, joille visuaalinen elämäntapa, kuurous ja viittomakieli ovat luonnollinen osa elämää. (Huhtanen ym. 2016: 19.) Suurin osa kuuroista lapsista siis syntyy kuuleville vanhemmille. Vanhemmat tekevät ensisijaisen päätöksen lapselle käytettävän kielen tai kielten suhteen. Vanhempien kielivalinta voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta ja siihen voi vaikuttaa monet eri tekijät, kuten asenteet, tavat tai halu kieleen, kulttuuriin ja identiteettiin. (Baker 2011: 98; Kanto ym. 2013: 243; Pavlenko 2004: 182–184.) Vanhempien ja kodin ulkopuolella on myös muita tekijöitä, jotka voivat olla suuressa roolissa varhaislapsuuden kaksikielisyudessa, kuten esimerkiksi päivähoito, media ja naapurusto (Baker 2011: 98–99).

Yhdeksänkymmentäluvun puolivälistä lähtien alkoi sisäkorvaistuteiden (SI) asentaminen ja nykyisin sisäkorvaistuteen saavat lähes poikkeuksetta kaikki kuurot ja vaikeasti huonokuuloiset lapset ja nuoret (Takkinen 2014: 107; Takkinen & Rainò 2016: 26). 1980-luvulta yhdeksänkymmentäluvun puoliväliin asti, ennen sisäkorvaistuteleikkausten yleistymistä, kuuroja lapsia ja heidän perheitään ohjattiin käyttämään viittomakieltä puheen ohella. Tähän perusteluna oli perheen yhteinen kommunikaatio sekä lapsen kielellisten virikkeiden saaminen. Sisäkorvaistuteleikkausten yleistyttyä sisäkorvaistutteen odotettiin antavan lapselle paremmat mahdollisuudet puhutun kielen oppimiseen, puhutun kielen ollessa keskeisessä roolissa ja viittomakielen omaksumisen jäädessä toissijaiseksi. Kommunikaatiomuodon valinnan ohjaukseen vaikuttavat kyseisen ajankohdan kuntoutusnäkemykset. (Takkinen 2014: 107; Takkinen & Rainò 2016: 56.)

Sisäkorvaistutteen saaneiden nuorten identiteetti vaihtelee kuulevasta kuuroon, joten kyseiset nuoret muodostavat näin ollen hyvinkin heterogeenisen joukon. Istutteesta saatava hyöty vaihtelee; osa lapsista hyötyy istutteesta niin, että oppii puhekielen ja pysyy keskustelemaan puhekielellä implantin avulla, osa ei hyödy laitteesta niin paljon, että heidän puhekielensä kehittyisi. Lapset hyötyvät sisäkorvaistutteen eri tavoin, mutta istutteen kautta saatu informaatio ei ole yhtä tarkkaa kuin normaalikuulon avulla saatu informaatio. Sisäkorvaistute siis ei tee kuurosta lapsesta täysin kuulevaa. (Takala 2016: 34; Takala & Sume 2016: 255.) Lisäksi sisäkorvaistutteen rikkouduttua, pattereiden loputtua

tai tilanteissa, joissa ei voi (esimerkiksi saunassa) tai ei halua käyttää implanttia, kuulonvarainen puhe ei välity (Martikainen & Rainò 2014: 24). Mikäli vanhemmat valitsevat lapsellensa kieleksi viittomakielen ennen tai jälkeen sisäkorvaistuteleikkauksen, on lapsella mahdollisuus omaksua ainakin yhtä kieltä hyvin, mikäli puhuttu kieli ei kehity kuulon avulla odotetulla tavalla. Lapsella on mahdollisuus kahden kielen omaksumiseen, mikäli puhuttu kieli lähtee kehittymään hyvin viittomakielen ohella. (Takkinen 2014: 108.) Osa sisäkorvaistutteen saaneista ei halua käyttää istutetta, vaan käyttää kommunikointiin mieluummin viittomakieltä (Takala & Sume 2016: 255).

Kielen omaksuminen on lapsen varhaisesta vaiheesta alkava monitasoinen ja kehityksen kannalta keskeinen sosiaalistumisprosessi, jossa vuorovaikutuksen myötä lapsi kehittyy sosiaalisen ja kulttuurisen yhteisön jäseneksi (Launonen & Lonka 2000: 16). Kielten kehityksen vaiheet, sisällöt ja niiden ilmaantumisaikajankohdat ovat samanlaisia sekä viitottua että puhuttua kieltä omaksuvilla lapsilla (Takkinen 2008b: 175). Kuten yhtä kieltä omaksuvilla lapsille, on myös kahta kieltä samanaikaisesti omaksuville lapsille olennaisen tärkeää runsas kielellinen syötös ja kielelliset virikkeet (Hassinen 2005: 39; Takkinen 2008a: 40; Takkinen 2012: 86).

2.1 Simultaani ja sukseksiivinen kahden kielen omaksuminen

Kahden kielen omaksuminen voidaan luokitella eri omaksumisen tyyppeihin riippuen kielten omaksumisen järjestyksestä ja omaksumisiästä. Kielen omaksumisen tyyppiä on muun muassa additiivinen kaksikielisyys (toinen kieli omaksutaan ensimmäisen lisäksi), subtraktiivinen kaksikielisyys (toinen kieli korvaa ensimmäisen kielen), simultaani kaksikielisyys sekä sukseksiivinen kaksikielisyys. (Stolt 2000: 164.) Keskityn seuraavaksi käsittelemään tarkemmin simultaania ja sukseksiivista kaksikielisyyttä, sillä ne ovat eniten käytettyjä kielenomaksumistyyppiä viittomakielen omaksumista koskevassa kirjallisuudessa.

Mikäli lapsi omaksuu kaksi kieltä samanaikaisesti rinnakkain syntymästään lähtien ennen neljän vuoden ikää, puhutaan simultaanista kaksikielisyudesta tai samanaikaisesta kaksikielisyudesta (Grosjean 2010: 178; Stolt 2000: 175). Lapsi voi oppia simultaanisti kahta kieltä monin eri tavoin. Vanhemmat voivat esimerkiksi käyttää kumpikin eri kieltä lapselle ja vanhemmat käyttävät keskenään yhtä kieltä tai vanhemmat voivat käyttää molempia kieliä lapsensa kanssa. Perhe voi käyttää myös kotona kieltä, joka on eri kuin ympäristön kieli, jolloin lapsi omaksuu yhden kielen kotoa ja toisen kielen muodollisesti

tai epämuodollisesti kodin ulkopuolelta tai esimerkiksi lastenhoitajalta. Kielen omaksuminen voi olla yhdistelmä eri omaksumismuotoja eikä kaikkien lasten kielenomaksumista voi välttämättä asettaa vain yhteen kategoriaan. Kaksikielisyys on muuttuva ilmiö ja kaksikielisen lapsen kahden kielen taidot ovat harvoin tasapainossa keskenään. (Baker 2011: 99–101; De Houwer 2009: 3–4; Grosjean 2010: 178–179; Kanto 2016.) Kaksikielisen lapsen kielten tasapaino ja kielten käyttö voi muuttua lyhyessäkin ajassa esimerkiksi lapsen hoitotilanteen muuttuessa (lapsi on enemmän viittomakieltä tai puhuttua kieltä käyttävän vanhemman kanssa tai aloittaa perheen ulkopuolisen hoidon) (Kanto ym. 2013: 254–255).

Kaksikielinen lapsi oppii hyvin nuorena eriyttämään kahta eri kieltä sekä vaihtamaan niitä tilanteen mukaan. Kaksivuotias lapsi, tai jopa nuorempikin, ymmärtää kahden kielen sosiaalisen käytön, eli tietää kenelle ja missä tilanteissa käytetään mitään kieltä. (Baker 2011: 95–96; De Houwer 2009: 10, Kanto 2016: 71–86.) Lapsi on valmiimpi käyttämään kahta kieltä keskustelussa henkilön kanssa, kenen lapsi tietää olevan sujuvasti kaksikielinen. Lapsi käyttää koodinvaihtoa enemmän kaksikielisen kanssa keskustellessa kuin yksikielisen kanssa keskustellessa. (Baker 2011: 100.) Koodinvaihdolla tarkoitetaan tilannetta, jossa käytetään toisesta kielestä esimerkiksi sanaa/viittomaa tai lausetta ja palataan tämän jälkeen alkuperäiseen kieleen (Grosjean 2010: 51–52). CODA-lapsia koskevan tutkimuksen mukaan CODA-lapsilla esiintyy viittoman ja puhutun sanan samanaikaista tuottamista (*code-blend*) koodinvaihtoa enemmän. Viittoman ja puhutun sanan samanaikaista tuottamista esiintyi eniten viittomakielisen vanhemman kanssa kommunikoidessa eikä tällä ollut yleensä negatiivista vaikutusta kummankaan kielen kielioppiin. (Kanto 2016: 71–87.)

Perättäisellä, eli suksessiivisellä kaksikielisyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi omaksuu ensin yhden kielen ja tämän jälkeen toisen kielen. Esimerkkinä tilanne, jossa lapsi oppii yhden kielen kotona, menee sitten päivähöitoon ja oppii siellä toisen kielen. Kuurojen lasten kaksikielisuuden kohdalla suksessiivisestä kaksikielisyudesta puhuttaessa tarkoitetaan usein tilannetta, jossa lapsi omaksuu viittomakielen ensikielensä ja myöhemmin (koulussa) lapsi alkaa opetella puhuttua kieltä kirjoitetussa muodossa. (Stolt 2000: 175; Ahti 2000:136–137; Baker 2011: 94.) Tarkkoja rajoja simultaanilla ja suksessiivisellä kaksikielisyydellä ei ole, mutta kuitenkin kielenomaksumisikä (noin neljä vuotta) on erottava tekijä simultaanin ja suksessiivisen kaksikielisuuden välillä (Baker 2011: 94; Grosjean 2010: 178). Saavutetun kaksikielisuuden aste on sama, huolimatta kielen omaksumisen tyypistä (Grosjean 2010: 178). Kaksikielisuuden omaksumisen tyyppien määrittelyä tärkeämpää olisi kuitenkin luoda menetelmiä, jotta kuuron lapsen olisi

käytännössä mahdollisuus saavuttaa molemmissa kielissä hyvätasoinen kielitaito (Stolt 2000: 175).

2.2 Kieliympäristön merkitys

Lapsen kielitaidon kehityksen kannalta on tärkeää rikas kielellinen ympäristö. Kaksikielisen lapsen on tärkeää saada ympäristöstään virikkeitä ja kielimallia tasapuolisesti molemmista kielistä. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus käyttää molempia kieliään tasapuolisesti. (Takkinen 2008a: 37.) Lapsella on mahdollisuus omaksua luonnollinen kieli kieliympäristöstään ilman erityistä opetusta. Kuuro lapsi oppii viittomakielen viittomakielisestä ympäristöstä samalla tavalla kuin kuuleva lapsi oppii ympäristönsä kielen. Osa kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille. Mikäli kuulevat vanhemmat opettelevat viittomakieltä ja käyttävät sitä lapsensa kanssa, on viittomakielellä mahdollisuus kehittyä lapsen ensikieleksi sekä lapsen vanhemmille toiseksi kieleksi. (Stolt 2000: 166–167.) Luukkainen (2008: 97) tuo tutkimuksessaan esille kuuron lapsen perheen vanhempien aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden olevan välttämätön edellytys perheen viittomakielen opiskelulle ja oppimiselle sekä muiden kuurojen lasten perheiden tapaamiselle. Vaikka kuulevat vanhemmat viittovat lapselle, on lapselle tämän lisäksi tärkeää olla mahdollisuus nähdä ja tavata säännöllisesti kuuroja aikuisia rikkaan viittomakielen mallin ja samaistumismallin saamiseksi (Takkinen 2000: 72, Takkinen 2008a: 37) sekä kieli- ja kulttuuri-identiteetin muodostumiseksi (Grosjean 2008: 230–232). Viittomakieli tarjoaa kuuroille lapselle mahdollisuuden tiedonkulkua ympäröivien ihmisten kanssa (Marchark 1998: 19). Lapsella tuleeekin siis olla pääsy kieleen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja lapsen on pystyttävä kommunikoimaan ja luomaan siteitä perheenjäsentensä kanssa; kieli on tässä keskeisessä osassa (Grosjean 2008: 230–231).

Mikäli tavoitteena on toimiva kaksikielisyys, lapsen viittomakielen kehitystä on tuettava jo ennen kouluikää ja kouluiässä järjestämällä lapselle mahdollisimman paljon viittomakielistä toimintaa ja virikkeitä, sekä koulussa molempien kielten opetusta. Myös ympäristökielen oppimisen motivoiminen ja virikkeiden saaminen ovat lapsen kaksikielisyiden kannalta tärkeää. Viittomakieli toimii usein kaksikielisen kuulevan henkilön tunne- ja ajattelukielenä, vaikkakin hän käyttää elämässä todennäköisesti eniten puhuttua kieltä. (Takkinen 2008a: 36–40.)

Hyvä ja vahva ensi- tai äidinkielen taito luo pohjaa toisen kielen oppimiselle ja mahdollistaa toisen kielen kehittymisen korkealle tasolle, oli kyseessä sitten viitottu tai

puhuttu kieli (Stolt 2000: 162; Takkinen 2008a: 37). Kielitaito voidaan jakaa kahteen kielitaitoalueeseen, joista pintasujuvuudella tarkoitetaan arkipäivän kommunikointiin tarvittavaa kielitaitoa ja akateemisella/kognitiivisella kielitaidolla tarkoitetaan esimerkiksi opiskelussa tarvittavaa kielitaitoa ja siihen lasketaan kuuluvaksi muun muassa käsitteellinen tietous, eri kouluaineisiin tai asioihin liittyvä tietous sekä korkean tason ajattelu (Cummins 2008; Stolt 2000: 162–163). Kaksikielisellä lapsella pintasujuvuus molemmissa kielissä kehittyy toisistaan erillään, mutta ensikielen ja toisen kielen akateemiset/kognitiiviset kielitaidot ovat sen sijaan vuorovaikutussuhteessa keskenään. Näin ollen, mikäli kaksikielisen lapsen akateemista/kognitiivista kielitaitoa kehitetään jommallakummalla kielellä, on lapsella mahdollisuus hyödyntää kyseistä kielitaitoa toisessa kielessään. Tämä edellyttää kuitenkin lapselta motivaatiota toisen kielen oppimiseen sekä mahdollisuutta kuulla/nähdä toista kieltä riittävästi ympäristössään tai koulussa. Tutkimukset osoittavat kuurojen ja muiden vähemmistökielisten ryhmien toisen kielen kehittymisen olevan osittain riippuvaista ensikielen taidon kehittymisestä. (Stolt 2000: 162–163.)

Koulussa opetuskielenä käytettävän viittomakielen merkitys korostuu, mikäli kaksikielisen (kuuron) lapsen kielellisen kehityksen tavoitteena on korkeatasoisen kaksikielisyys saavuttaminen. Viittomakielisten koulunsa aloittavien kuurojen lasten viittomakielen taito vaihtelee paljon, johtuen perheiden erilaisista kielellisistä taustoista. Kuurot lapset ovat perinteisesti oppineet varsinaisen viittomakielen viimeistään kuurojen koulussa muilta oppilailta ja kouluikäisen viittomakielisen kuuron lapsen kielen kehitys voi kin jäädä pitkälti näiden muiden oppilaiden kanssa käytävän vuorovaikutuksen varaan, mikäli opetuksessa ei käytetä viittomakieltä eikä viittomakieli ole lapsen kotikieli. Mikäli koulussa käytetään kommunikointiin viitottua puhetta, jää viittomia usein pois, vaikka tarkoituksena olisikin viittoa puhuttua kieltä mahdollisimman tarkasti. Lisäksi viitotussa puheessa viitotaan puhutun kielen mukaisesti, jolloin viittomakielelle ominaisia piirteitä (viittomajärjestys, tilankäyttö ja simultaanit morfologiset prosessit) jäävät pois. Viitottu puhe ei siis tarjoa viittomakieltä omaksuvalle lapselle riittävää viittomakielen mallia. (Stolt 2000: 167–170.)

2.3 Kahden kielen käyttö

Viittomakielisiä koskevassa kirjallisuudessa viittomakielistä kaksikielisyyttä on kutsuttu myös bimodaaliseksi kaksikielisyydeksi (mm. Kanto 2016). Tällä tarkoitetaan kielten toimimista kahdessa eri kanavassa. Viittomakieliset kaksikieliset käyttävät visuaalis-spatiaalista viittomakieltä sekä puhuttua auditiivis-oraalista kieltä joko kirjoitetussa ja/tai puhutussa muodossa. (Berent 2013: 351; Grosjean 2008: 221; Kanto 2016; Takkinen 2014: 109.) Vakiintunutta kirjallista muotoa ei viittomakielistä yhdelläkään ole (Malm & Östman 2000: 9). Puhutun kielen ilmaisu ja vastaanotto keskittyvät ensisijaisesti ääntämiseen ja kuulon avulla vastaanottamiseen, kun taas viittomakieltä ilmaistaan manuaalisilla viittomilla sekä ei-manuaalisilla leksikaalisilla ja kieliopillisilla pään, kasvojen sekä kehon liikkeillä ja vastaanotetaan visuaalisesti näön avulla. Bimodaalisesti kaksikielisiä ovat siis sekä kuurot että kuulevat viittomakieliset. (Berent 2013: 351 & 353.) Viittomakielistä kaksikielisyyttä voi olla myös kahden viittomakielen käyttö, mutta tämä on kuitenkin harvinaisempaa (Grosjean 2008: 222). Tutkimukseni multimodaalinen näkökulma sisältää bimodaalisen kaksikielisyyden, antaen samalla mahdollisuuden tarkastella aihetta hie- man laajemmin. Kuulevat viittomakieliset kaksikieliset käyttävät viittomakielen lisäksi puhutun kielen kirjallista sekä puhuttua muotoa, eli näin ollen kolmea eri modaliteettia. Tästä syystä miellän monen viittomakielisten kaksikielisyyden multimodaaliseksi kaksikielisyydeksi.

Kaksikielisen kahden kielen käyttöä voidaan kuvata jatkumolla. Jatkumon toisessa päässä on yksikielinen tila, jossa kaksikielinen käyttää (viittoo, puhuu, kirjoittaa) yksikielisel- le (yksikielisen) vastaanottajan hallitsemalla kielellä tai kaksikielinen seuraa yksikielistä tv-ohjelmaa tai lukee kirjaa. Jatkumon vastakkaisessa päässä nähdään tilanteet ja tila, jossa kaksikieliset löytävät itsensä kaksikielisestä tilasta käyttäen molempia kieli- ään. Tätä ilmaantuu esimerkiksi tilanteissa, joissa kaksikielinen keskustelee samat kielet jakavien kaksikielisten kanssa (esim. sisarukset, läheiset ystävät) tai seuratessaan muiden kaksikielisten keskusteluja, jossa käytössä on molemmat kaksikielisen hallitsevat kielet. Kaksikielisessä ympäristössä elävät löytävät itsensä kaksikielisestä tilasta suurimman osan päivästä. (Grosjean 2010: 41–42 & Kanto ym. 2013: 254–255.) Kaksikielisen ol- lessa yksikielisessä tilassa, oletetaan ettei heidän toinen kielensä ole silloin käytössä, mutta todellisuudessa asia ei ole kuitenkaan niin yksiselitteinen. Kaksikielinen saattaa tehdä joskus koodinvaihtoa käyttäessään kieltä yksikielisen kanssa, tämä saattaa tuottaa häiriötä kommunikaatiossa. (Grosjean 2010: 66.) Keskustelukumppanin kanssa käytettä-

vän kielen valintaan voi vaikuttaa muun muassa kommunikaation sujuvuus, jolloin käytössä voi olla kieli, joka on keskustelukumppanille vahvempi. Syynä keskustelukumppaneiden käytössä olevan kielen valinnalle voi olla myös kielenkäyttäjien yhteinen historia käytettävän kielen suhteen, jolloin kielen valinta on voinut tapahtua ikään kuin sanattomana sopimuksena. Tämä sanaton sopimus voi olla joissakin tilanteissa niinkin vahva, että kielen vaihtaminen saattaa sekaannuttaa tai hämmästyttää keskustelukumppania. (Grosjean 2010: 45.)

Puhuttujen kielten kaksikielisessä kielenkäytössä kielet voivat toisinaan vaikuttaa toisiinsa ja aiheuttaa kielellisiä sekaannuksia, mutta nämä eivät vaikuta yleensä kommunikaatioon. Puhutun kielen ja viitotun kielen välillä kielellisiä sekaannuksia voi toisinaan aiheuttaa viittomakielen kasvoilla tuotetut merkitykset (kuten kulmakarvojen nosto/lasku kysymyksessä) käytettäessä puhuttua kieltä, jolloin vastaanottaja saattaa tulkita ilmeet väärin. (Grosjean 2010: 74–76.)

Vaikka kaksikielisyydessä voidaan nähdä joitakin haittoja, on Grosjeanin (2010: 102–104) tutkimien kaksikielisten mukaan kaksikielisyydessä enemmän etuja kuin haittoja. Haittoina kaksikieliset mainitsevat muun muassa turhautumisen ja väsymisen virheisiin (puheessa ja kirjoituksessa) kielessä, joka ei heillä ole kovin vahva, sekä vahvemman kielen vaikutukset heikompaan kieleen (yksikielisesti puhuessa pyrkii välttämään koodinvaihtoa tai lainaamista) ja heidän täytyy sietää virheiden suurempi määrä ollessaan väsyneitä, hermostuneita, vihaisia tai huolissaan. Lisäksi jotkut kaksikieliset saattavat kokea vaivaannuttavana, mikäli heitä pyydetään usein toimimaan tulkkina. Kaksikielisyyden etuina Grosjean (2010: 100) mainitsee muun muassa kaksikielisyyden tarjoamat laajemmat työnsaantimahdollisuudet sekä sosiaalisen liikkuvuuden. Kaksikielisyyden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus sen sijaan edistää ennakkoluulottomuutta sekä tarjoaa erilaisia näkökulmia elämään.

3 KAKSIKULTTUURISUUS

Monet kaksikieliset ovat myös kaksikulttuuria, mutta eivät kaikki (Grosjean 2010: 27). Osa kaksikielisistä voi kokea identifioituneensa molempiin kulttuureihin ja olevansa kaksikulttuurisia, mutta monet kaksikieliset kokevat identifioituvansa vain yhteen kulttuuriin tai ei koe identifioitumista kulttuuriin lainkaan, eikä näin ollen koe itseänsä myöskään kaksikulttuuriseksi. Kaksikulttuurisena nähdään ihminen, joka ottaa osaa ja sopeutuu (asenteet, kieli, arvot jne.) kahteen eri kulttuuriin (vaihtelevassa määrin) sekä yhdistää ja sekoittaa näiden kulttuurien näkökulmia ja osa-alueita, kuten asenteita, uskomuksia ja käyttäytymistä. Ollessaan yksikulttuurisessa ympäristössä tai tilanteessa, kaksikulttuurinen ei voi täysin unohtaa toista kulttuuriaan, vaan aina vähintään osa toisesta kulttuurista on jollakin tavalla mukana. (Grosjean 2008: 212–215.) Tasapainoinen kaksikulttuurinen on yhtä harvinainen kuin tasapainoinen kaksikielinen; useimmilla kaksikulttuurisilla toinen kulttuuri on dominoivampi, sillä heillä on vahvempi kontakti ja viettävät enemmän aikaa kyseisen kulttuurin parissa. Tämä ei kuitenkaan tee heistä yhtään vähemmän kaksikulttuurisia. (Grosjean 2008: 216.) Kieli on osa kulttuuria ja kulttuuri heijastaa ihmisryhmän sosiaalisia sääntöjä, arvoja, uskomuksia ja perinteitä. (Grosjean 2008: 213; Grosjean 2010: 108). Viittomakielisten kaksikulttuurisuus nähdään kahteen (tai useampaan) kulttuuriin kuulumisena: kuurojen ja kuulevien kulttuuriin (Grosjean 2008: 227).

Kuurot ja huonokuuloiset voidaan nähdä lääketieteellisestä näkökulmasta katsottuna kuulovammaisina/vammaisina, kun taas sosiokulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna viittomakieliset nähdään kieli- ja kulttuuriryhmänä tai kieli- ja kulttuurivähemmistönä (mm. Kiili & Pollari 2012: 47; Jokinen 2000: 79). Luukkainen (2008: 31) tuo väitöstutkimuksessaan esille kyseisten näkökulmien olevan kulttuurisesti vakiintuneita tapoja kuurouden ilmiön jäsentämiseen ja näkökulmat vaikuttavat siihen, kuinka esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa, lainsäädännössä, koulutusjärjestelmässä tai tiedotusvälineissä suhtaudutaan kuuroihin. Näkökulmat eivät kuvaa yksittäistä ihmistä vaan viittomakielisten ryhmää. Käsittelen työssäni aihetta sosiokulttuurisesta näkökulmasta nähdessä viittomakieliset kieli- ja kulttuuriryhmänä.

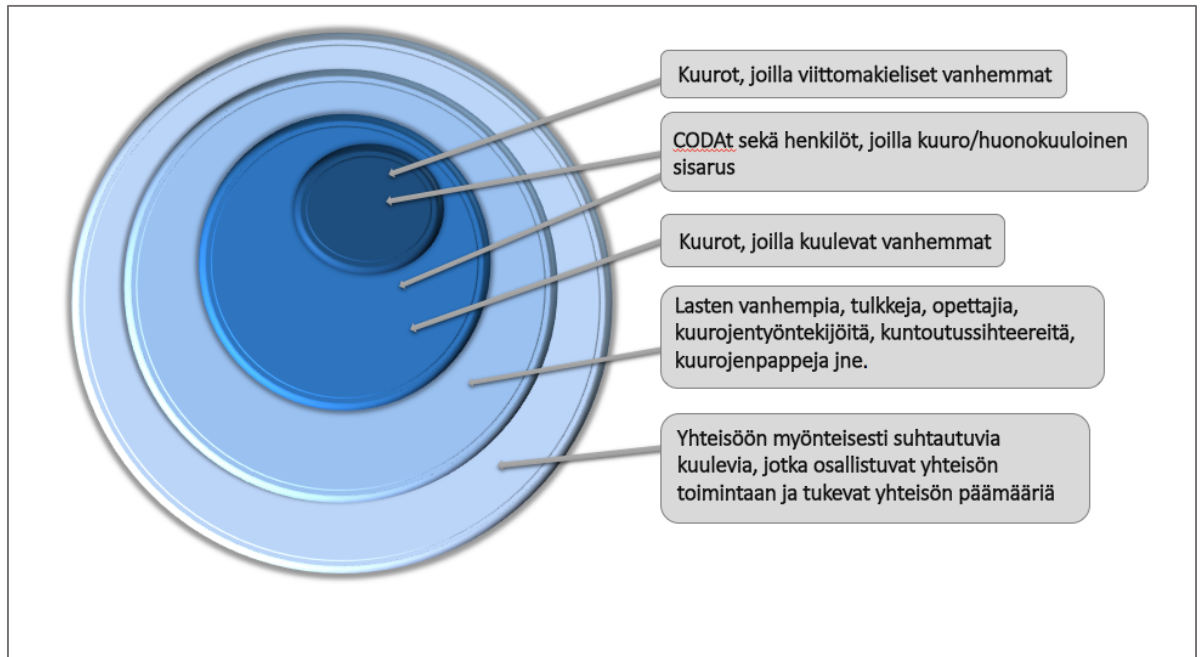
Viittomakielisten ryhmään katsotaan kuuluvaksi ne äidinkieleltään, ensikieleltään ja toiselta kieleltään viittomakieliset, jotka ovat omaksuneet suomalaisen viittomakielen pääasiallisesti perheeltään (vanhemmat ja sisarukset) tai päiväkotij- ja koulukavereiltaan. Heille viittomakieli on parhaiten hallitsemansa ja/tai jokapäiväisessä elämässä eniten käyttämänsä kieli sekä he kokevat samaistuvansa viittomakielen käyttäjäksi. Viittomakieltä käyttävien ryhmään katsotaan kuuluvaksi edellä mainittujen lisäksi viittomakieltä

toisena kielenä käyttävät viittomakielisten parissa työskentelevät henkilöt. Viittomakieleksi kehittyminen ei ole riippuvainen kuulon määrästä. (Jokinen 2000: 79–80.)

Termit kuurojen yhteisö ja kuurojen kulttuuri olivat tuntemattomia Suomessa ennen 1980-luvulla lähtien levinnyttä kuurotietoisuusaatetta ja -koulutusta (Jokinen 2000: 82; Salmi & Laakso 2005: 307). Vuonna 1983 aloitettiin ensimmäinen muutaman vuoden kestävä kuurotietoisuuskoulutus, jonka tavoitteena oli kuuron myönteisen minäkuvan luominen ja oman elämänsä vaikutusmahdollisuus. Kurssi sisälsi tutustumista muun muassa kuurojen historiaan, kuuron lapsen kielenoppimiseen ja kehitykseen sekä kuurojen kulttuuriin ja kuurojen asemaan. (Salmi & Laakso 2005: 307–308). Liisa Kauppinen on vuonna 2010 määritellyt kuurotietoisuuden henkilön olevan tietoinen viittomakielen, kuurojen yhteisön ja kuurojen kulttuurin luonteesta sekä tuntee viittomakielen ja kuurojen historiaa. Lisäksi kuurotietoinen henkilö pyrkii määritelmän mukaan puolustamaan kuurojen oikeuksia ja on tietoinen oikeuksistaan ja yhteiskunnan kuuroja koskevasta näkemyksestä. (Salmi & Laakso 2005: 309–310.)

Kuurojen yhteisön muodostavat viittomakieliset, jotka asennoituvat positiivisesti viittomakieleen, kuurouteen ja kuurojen kulttuuriin. Jokinen (2000: 83–84) mainitsee oleellisimpien kriteerien olevan viittomakielen hallinta ja halu samaa kieltä käyttävien kanssa olemiseen. Poliittinen aktiivisuus ei ole välttämätön kriteeri kuurojen yhteisön jäsenyydelle. Kuurot eivät siis pelkän ei-kuulemisensa perusteella kuulu kuurojen yhteisöön, sillä on myös kuuroja, jotka eivät käytä viittomakieltä eivätkä näin ollen ole halukkaita olemaan viittomakieltä käyttävien kanssa tai tukea kuurojen päämääriä. (Jokinen 2000: 83–84.) Kuurojen yhteisö hyväksyy jäsenikseen myös kuulevia, mikäli nämä tukevat yhteisön arvoja (Luukkainen 2008: 26).

Kuurojen yhteisön ytimen muodostavat kuurot, joilla on kuurot tai kuulevat vanhemmat. Nämä kuurot jakavat samanlaiset elämäkokemukset, viittomakielen käytön sekä yhteisen identiteetin. Lisäksi kuurojen ytimen muodostamaan ryhmään kuuluvat kuurojen sisarukset sekä viittomakielen omaksuneet CODAt. (Kaikki kuurojen vanhempien kuurot lapset eivät automaattisesti kasva kuurojen yhteisön jäseniksi, sillä osa kuuroista vanhemmista käyttää puhuttua kieltä lapsillensa eikä nämä ole juurikaan kosketuksissa viittomakielisiin.) Kuurojen yhteisöön kosketuksissa ovat myös ryhmä, jonka muodostavat muun muassa alan työntekijät sekä viittomakielisten lasten vanhemmat, joista suurin osa käyttää viittomakieltä toisena tai vieraana kielenä, heidän äidinkielen ollessa suomi, ruotsi tai jokin muu puhuttu kieli. Jälkimmäiseksi mainittu ryhmä osallistuu yhteisön toimintaan, suhtautuu myönteisesti yhteisöön ja tukee yhteisön päämääriä. (Jokinen 2000: 85–87.) Tätä kuurojen yhteisöä havainnollistaa seuraava kuva (Kuvio 1):

Kuvio 1. Kuurojen yhteisö ja siihen kosketuksissa olevat ryhmät (Jokinen 2000:85 mukailen).

Kieli on merkittävässä osassa kulttuuri-identiteetin kehityksessä, sillä lapsi tulee tietoiseksi ympäröivästä maailmastaan suurelta osin nimenomaan kielen avulla. Viittomakielinen lapsi tarvitsee viitottu kieli – puhuttu kieli -kaksikielisyyttä täyttääkseen monet kehitykselliset tarpeet sekä kokeakseen kuuluvansa sekä kuurojen että kuulevien kulttuuriin. Kuurojen yhteisössä on käytössä pääasiallisesti viittomakieli ja kuulevien yhteisössä puhuttu kieli, sen puhuttu tai kirjoitettu muoto. (Grosjean 2008: 230–232.)

Luukkainen (2008) tuo viittomakielisten nuorten aikuisten elämää käsittelevässä väitöstutkimuksessaan esille kuurojen ja kuulevien maailman sekä näiden kahden maailman limittymisen. Luukkaisen tutkimuksessa näiden kahden ”maailman” jakoa ja vastakkainasettelua pidetään viittomakielisten kuurojen mielestä hyödyttömänä; heidän lähipiirinsä koostuu kuuroista ja kuulevista ihmisistä. Luukkainen on tutkimuksessaan haastatellut 18 viittomakielistä kuuroa nuorta aikuista.

4 VIITTOMAKIELISTEN OPETUKSEN AALTOJA

Kuurojenkoulun ja kuurojen opetuksen historialla on suuri merkitys kuurojenyhteisön syntyyn ja kuurojen historiaan (Jokinen 2000: 82). Nykypäivänä nuoren aikuisen elämää elävän viittomakielisen viittomakieliset vanhemmat ja isovanhemmat ovat eläneet aikakautta, jolloin viittomakielen käyttö koulussa oli kielletty. Sen lisäksi, minkälaiseen perheeseen lapsi syntyy, suuri merkitys viittomakielisen lapsen elämään kielen ja identiteetin rakentumisen näkökulmasta tarkasteltuna on senhetkiselällä perusopetuksella ja opetuksen järjestelyillä sekä sosiaali- ja terveysalan asenteilla ja tiedonannolla (mm. Luukkainen 2008: 31 & 90-114). Seuraavaksi lyhyt katsaus kuurojen opetuksen historiaan ja nykypäivään Suomessa.

Kuurojen opetus Suomessa on aikojen saatossa ollut aaltoilevaa. Viittomakieli ja kuurojen kulttuuri on elänyt ja siirtynyt sukupolvelta toiselle kuurojen keskuudessa, mutta institutionaalisen opetuksen näkökulmasta tilanne on ollut vaihteleva. Kuurojen opetuksen keskeisenä teemana on ollut oikeanlainen kommunikaatio (lähinnä viittomakieli ja puhuttu kieli), josta on esitetty täysin vastakkaisiakin mielipiteitä. (Takala & Sume 2016: 250.) Viittomakielen historiassa opetuskielenä kuurojen opetuksessa on nähtävissä erilaisia aikakausia (mm. Salmi & Laakso 2005; Wallvik 2001).

Suomen ensimmäinen kuurojenkoulu perustettiin Carl Oscar Malmin toimesta Porvoossa vuonna 1846. Kielten opiskelussa tällöin keskeisessä asemassa olivat viittomakieli, sormiaakkoset ja kirjoitetun kielen oppiminen; kirjoitetun kielen oppiminen tapahtui viittomakielen avulla. Edellä mainittu kaksikielisyysyteen tähtäävä opetustapa oli käytössä Suomessa 1890-luvulle asti ja kyseinen opetustapa sai jatkoa vasta 1980-luvulla. (Salmi & Laakso 2005: 41–43.) Tähän väliin jäävällä aikakaudella viittomakielen käyttö kiellettiin ja puhetaidon opetus korostui (Takala & Sume: 2016: 251–252). Tästä viittomakielen kiellosta ja puhutulla kielellä opetuksesta käytetään nimitystä oralismi (Wallvik 2001: 138). Viittomakielen kiellosta ja viittomakielen käytön rangaistuksista huolimatta viittomakieli kuitenkin eli koko ajan kuurojen keskuudessa, sillä lapset viittoivat koulussa ja asuntoloissa keskenään salaa (Takala & Sume 2016: 253; Salmi & Laakso 2005: 172–178). Kuurojen koulun sosiaalisella elämällä onkin ollut merkittävä vaikutus kuurojenyhteisöjen ja modernin viittomakielen syntyyn (Salmi & Laakso 2005: 53). Lisäksi myös kuurojen yhdistystoiminnalla on ollut suuri merkitys viittomakielen säilymiselle (Salmi & Laakso 2005: 194).

Kuuron lapsen saaneita vanhempia ohjattiin viittomien käyttöön puheen ohella 1970-luvulta lähtien ja kuurot lapset sijoitettiin viittomia opetuksen tukena käyttäviin päiväkodeihin ja erityiskouluihin aina kun mahdollista. Saman vuosikymmenen loppupuolella alettiin sallia jälleen viittomien käyttö opetuksessa. (Huhtanen ym. 2016: 20.) Nykyään kuurojenkoulut tarjoavat kaksikielistä ja kahden kulttuurin opetusta lapsille (Takala & Sume 2016: 254).

Perinteisesti kuuro tai huonokuuloinen lapsi on aloittanut kouluntiensä erityiskouluissa tai -luokissa, mutta muutos kohti inklusiota ja integraatiota on nähtävillä muun muassa kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetusta käsittelevässä kirjallisuudessa (Lehtomäki & Takala 2002: 91; Kärkkäinen 2016: 124). Lehtomäki ja Takala puhuvat vuonna 2002 julkaistussa teoksessa edellisvuosien erityisopetuksen arvostelusta muun muassa opetuksen heikomman tason ja hitaamman etenemisvauhdin (verrattuna yleisopetukseen) sekä oppilaiden poikkeaviksi tai erilaiseksi leimautumisen vuoksi. Samalla tarjotaan vaihtoehdoksi integraatiota ja inklusiota yleisopetukseen¹. (Lehtomäki & Takala 2002: 97.) Saman teoksen uusimmassa ja uudistetussa, vuoden 2016, painoksessa puhutaan kuurojen ja huonokuuloisten koulupolun muuttuneen 2000-luvun alusta alkaen ja kyseisten lasten aloittavan lähes aina koulunsa yleisopetuksessa. Syynä tähän mainitaan muun muassa sisäkorvaistuteleikkausten varhaistuminen ja kuulolaitteiden kehittyminen (jonka myötä koulunsa aloittavan lapsen puhekieli on lähes ikätasoista) sekä viittomakielisten lasten vähentyminen. (Kärkkäinen 2016: 124.) Kyseisen aikakauden peruskoulua käyneet lapset ovat tällä hetkellä täysi-ikäisiä nuoria aikuisia.

Nykyisin Suomessa kuuroista ja huonokuuloisista lapsista vain osa opiskelee valtion tai kunnallisissa kuurojenkouluissa ja kuurojenkoulujen oppilasmäärä on aikaisempia vuosia pienempi (Takala & Sume 2016: 254; Selin-Grönlund, Rainò & Martikainen 2014:5). Opetushallitus on tehnyt selvityksen kuurojen ja äidinkieleltään viittomakielisten tai viittomakieltä toisena kielenä käyttävien oppilaiden lukumäärästä sekä opetusjärjestelyistä vuonna 2013–2014. Kyseisen kartoituksen mukaan vuonna 2013–2014 äidinkieleltään viittomakielisiä oppilaita oli alle sata yhteensä 23 koulussa, joista 21 on kunnallisia ja kaksi valtion kouluja. Tämän lisäksi kuuroja, huonokuuloisia ja sisäkorvaistutetta käyttäviä oli yli 300:ssä koulussa. (Kyselyyn vastasi perusopetusta antavista kouluista 49%.) (Selin-Grönlund ym. 2014.)

---

¹ ”Käsitteellä integraatio viitataan yleensä prosessiin tai järjestelyyn, jossa alun perin erityisopetuksessa oleva lapsi tai lapsiryhmä osallistuu yleisopetukseen muutamilla tunneilla, tai siirtyy kokonaan yleisopetukseen. Inklusiolla puolestaan tarkoitetaan opetuksen järjestelyä siten, että erityistä tukea tarvitseva lapsi aloittaa suoraan tavallisessa päiväkodissa tai yleisopetuksessa ja lapsen tarvitsema tuki tuodaan sinne.” (Lehtomäki & Takala 2002: 97.)

Perusopetuslain (628/1998) mukaan koulun opetuskielenä on joko suomi tai ruotsi, mutta opetuskielenä voi olla myös viittomakieli. Tämän lisäksi kyseisessä laissa mainitaan viittomakielen opetuksen mahdollisuudesta äidinkielenä huoltajan valinnan mukaan. (www.finlex.fi.) Viimeisimpien selvitysten (Huhtanen ym. 2016) mukaan viittomakieli äidinkielenä -oppimäärälle on varattu lukujärjestyksestä vain yksi viikkotunti, mutta tämän ei nähdä riittävän oppisisältöjen käsittelyyn. Heikoin osa-alue tutkimuksen mukaan on kulttuuritietoisuus, joka kattaa muun muassa muut viittomakielet ja kansainvälisen viittomisen sekä kuurosokeiden ja suomenruotsalaisten kuurojen erityisryhmän viittomakielen ja kommunikoinnin harjoittelun. Arviointi antaa oppimistuloksien lisäksi tietoa viittomakielen opetuksen nykytilasta.

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta multimodaalisesta kaksikielisyystään. Tavoitteena tutkimuksella on saada selville, kuinka viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyttä ja kielten kehitystä on heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan tuettu (vai onko tuettu lainkaan) ja minkälaisia vaikutuksia tällä on heidän kaksikielisyyden käsitykseen tutkimushetkellä. Aihetta tarkastellaan kielen käytön sekä kulttuuriin identifioitumisen näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millainen käsitys viittomakielisillä nuorilla aikuisilla on kaksikielisyystään ja kaksikulttuurisuudestaan?
- 2) Miten viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden kehittymistä on heidän omasta mielestään tuettu?
- 3) Miten viittomakieliset nuoret aikuiset toivoisivat lasten kaksikielisyyttä tuettavan?

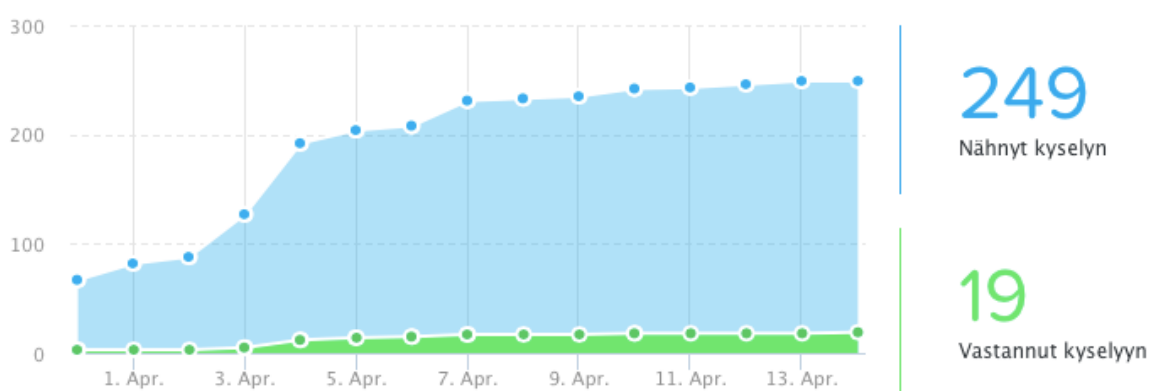
5.2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto kerättiin 18–30-vuotiailta viittomakielisiltä nuorilta aikuisilta verkossa toteutetulla kyselyllä. Verkkokysely valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, sillä tavoitteena oli saada mahdollisimman monen nuoren aikuisen näkemys asiaan sekä tavoittaa viittomakielisiä nuoria aikuisia laajasti koko Suomen alueella. Kysely toteutettiin verkossa myös sen käytännöllisyyden vuoksi; uskon nykyajan viittomakielisille nuorille olevan tuttua vastata verkossa toteutettuihin kyselyihin sekä sosiaalisen median sekä sähköpostin olevan kanava, jota kautta viittomakieliset nuoret aikuiset on mahdollista tavoittaa helposti sekä tiedotusta saa levitettyä. Lisäksi verkossa toteutetun kyselyn etuna on sen edullisuus sekä vastaajan valinnanmahdollisuus vastaamisen ajankohdan ja vastaamiseen käytettävän ajan suhteen.

Kysely sisälsi pääosin avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja sai vastata omavalintaisesti joko kirjoitetulla suomen kielellä tai viittoen suomalaisella viittomakielellä. Mahdollisuutena oli vastata myös osaan kysymyksistä suomeksi kirjoittamalla ja osaan suoma-

laisella viittomakielellä. Vastauskielen valintamahdollisuus antoi viittomakielisille mahdollisuuden vastata omalla äidin-/ensikielellään. Kyselyn alussa vastaajille ilmaistiin toivomus kysymyksiin vastaamisesta omin sanoin ja mahdollisimman monipuolisesti sekä olemaan välittämättä kielellisestä ulkoasusta. Tällä pyrittiin välttämään vastaajien keskittymästä kirjallisen tai viitotun tuotoksen muotoon ja kieliasuun, sillä vastausten asiiasältö oli tutkimuksen kannalta oleellisin. Vastaaminen kyselyyn tapahtui anonyymisti.

Kyselyn teossa ja vastausten keräämisessä käytettiin Surveypal-yrityksen tarjoamaa samannimistä kyselyntekoalustaa, sillä kyseinen alusta tarjoaa mahdollisuuden tiedoston tallentamiseen kyselyyn vastattaessa. Näin ollen kyselyyn vastaajille pystyttiin tarjoamaan mahdollisuus vastata kyselyyn suomalaisella viittomakielellä, vastaajan videoiden oma vastauksensa ja liittämällä kyseinen videotiedosto vastaukseksi kyselyyn. Kyselyyn vastaajia muistutettiin anonyymiteetin säilymisestä myös viittomakielellä vastaamisessa. Surveypal-alusta antoi mahdollisuuden myös kyselyn vastaamisen keskeyttämiseen ja jatkamiseen myöhemmin, jolloin vastaajalle lähetettiin kyselystä henkilökohtainen linkki sähköpostiin, jota kautta kyselyyn vastaamista pääsi jatkamaan. Tutkija ei saanut kuitenkaan tietoonsa vastaajien sähköpostiosoitteita. Vastausaikaa kyselyyn annettiin kaksi viikkoa ja kyselyyn vastaamisesta muistutettiin mahdollisuuksien mukaan eri tiedonantokanavien kautta noin puolessa välissä vastausaikaa. Kyselyn aineisto on kerätty 31.3–14.4.2016 (Kuvio 2). Koska kyselyyn vastausaikaa oli kaksi viikkoa ja kyselyyn vastaamisesta muistutettiin tämän ajan sisällä, ei jatko aika kyselyyn vastaamiselle nähty tarpeellisenä. Ennen varsinaisen kyselyn avaamista kyselyä pilotoitiin julkaisemalla kyselyn testiversio, johon viisi koehenkilöä vastasi suomen kielellä ja heistä yksi vastasi kahteen kysymykseen viittomakielellä. Pilotoinnin jälkeen varsinaiseen kyselyyn tehtiin pieniä muutoksia ennen kyselyn julkaisemista.

Kuvio 2. Vastausten jakautuminen 31.3-14.4.2016 välisenä aikana.

Tiedotusta kyselystä kohderyhmälle pyrittiin saamaan eteenpäin lähettämällä sähköpostia eri järjestöille (mm. Kuurojen Liitto, LapCI, KLVL, Kuurojen Palvelusäätiö: Juniori-ohjelma, Kuurojen vanhempien kuulevien lasten yhdistys ry) sekä sosiaalisen median kautta Facebookissa yksityisten henkilöiden sekä viittomakielisten nuorten käyttämien Facebook-ryhmien kautta. Muun muassa Kuurojen Liitto välitti tiedotusta kyselystä omilla Facebook-sivuillaan (Kuurojen Liitto, Kuurojen Liiton yhdistyshuone sekä Kuurojen Liiton nuorisotyö).

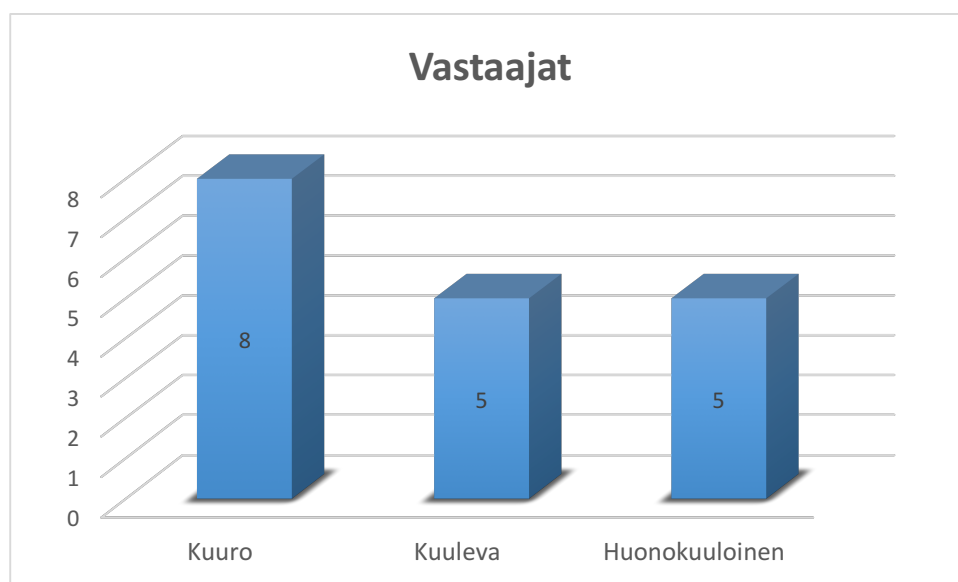
Tiedotuksessa oli mukana suora linkki kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen oli mahdollista tietokoneella tai mobiililaitteella. Kyselyn aloitussivu avattiin kyselyn aukioloaikana yli 200 kertaa ja kyselyyn vastasi 19 henkilöä (Kuvio 2). Yksi vastaajista ei täyttänyt tutkimuksessa asetettua ikärajaa (18–30-vuotias), joten kyseisen henkilön vastauksia ei otettu huomioon tulosten analysoinnissa.

Tutkimuksen aineiston keräämiseen tarkoitettussa verkkokyselyssä käytettiin kysymysten pohjana tutkielman teoritietoa sekä tutkimuskysymyksiä. Ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen pyrittiin saamaan vastaus teoratiedon pohjalta laadittujen kyselyn kysymysten kautta. Kolmanteen tutkimuskysymykseen saatuja vastauksia käsiteltiin vastauksista esiin tulleiden teemojen mukaisesti sekä verrattiin tutkielman teoratietoon. Tutkimuskysymykset ovat rakennettu pääasiallisesti seuraavien teemojen mukaisesti: taustatiedot, kielellinen ympäristö ja kahden kielen käyttö, kaksikielisyyden tukeminen, nykyinen kahden kielen käytön tilanne sekä kaksikielisyyden käsitys, kulttuurinen identifioituminen sekä nykyajan kaksikielisyyden tukeminen.

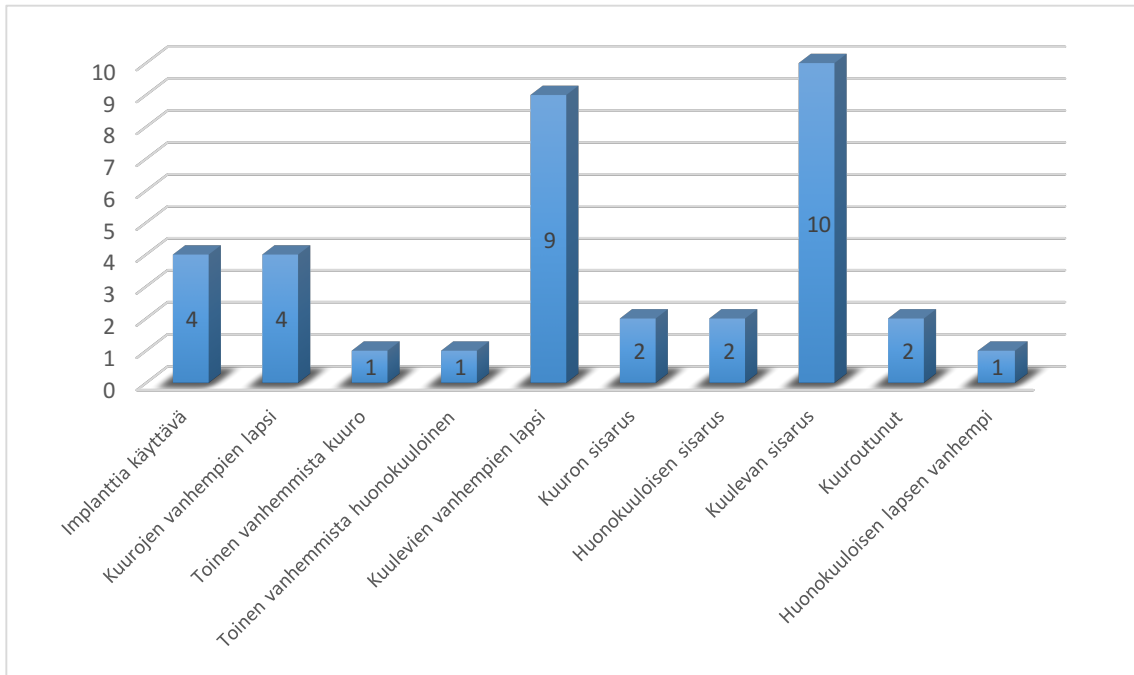
Tutkimustulosten analysointimetodiksi valittiin teorialähtöinen sisällönanalyysi, sillä kyseinen analysointimenetelmä sopii aikaisemman tiedon testaamiseen uudessa kontekstissa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 97). Kaksikielisyydetutkimukset ovat tutkineet pääasiallisesti lapsia; kyseistä teoratietoa testattiin tässä lapsuusiän jo eläneiltä nuorilta aikuisilta, heidän omasta näkökulmastaan tarkasteltuna. Tämän vuoksi kyselyyn vastaajien iäksi rajautui 18–30-vuotta, sillä he ovat jo nuoria aikuisia ja lapsuusikä on vasta elettyä. Tutkimuksen kyselyn avoimet kysymykset antoivat vastaajille mahdollisuuden omansaamiseen vastaamiseen ja aiheiden käsittelyyn useasta eri näkökulmasta. Kyselyn vastaukset sekä valittu analysointimethodi antoivat mahdollisuuden niin laadulliseen kuin osittain määrälliseenkin analyysiin. Tutkimustuloksia tarkastellaan ensin teoriaan pohjaten ja tämän jälkeen tulokset ovat esitetty yhteenvedona tutkimuskysymyksiin vastaten. Aineistosta poimitut suorat lainaukset ovat ilmaistu tulosten tarkastelussa ja pohdinnassa kursivoituina.

6 TULOSTEN TARKASTELU

Kyselyyn vastasi 18 viittomakielistä nuorta aikuista, joista naisia oli viisitoista ja miehiä kolme. Vastaajat olivat iältään 18–29-vuotiaita; tutkimukseen vastaajien keski-ikä 24,2-vuotta. Vastaajat olivat nykyiseltä asuinpaikaltaan eripuolilta Suomea (yhdeksältä eri paikkakunnalta), suurin osa vastaajista Etelä-Suomen ja Keski-Suomen alueelta. Syntymäpaikoikseen vastaajat ilmoittivat 15 eri paikkakuntaa, joista yksi oli Suomen rajojen ulkopuolella. Suurin osa vastaajista asui vastaushetkellä eri paikkakunnalla kuin missä on syntynyt. Asuinpaikkakunnan ja syntymäpaikan kysymisellä pyrittiin selvittämään, kuinka laajalle tieto kyselystä on levinnyt sekä saamaan eri puolella Suomea syntyneiden ja asuvien näkemyksiä kaksikielisyydestään. Kysely oli siis tavoittanut laajasti vastaajia eri puolelta Suomea ja vastaajien ikähajonta oli 18–29-vuotta, pois lukien 1995 ja 1998-vuonna syntyneiden ikäryhmät (kaikki vuonna 1998 syntyneet eivät olleet täyttäneet 18-vuotta kyselyntekohetkellä). Vastaajien joukossa oli sekä kuuroja, kuulevia että huonokuuloisia (Kuvio 3) sekä erilaisissa perheissä ja kielellisissä ympäristöissä eläneitä viittomakielisiä nuoria aikuisia (Kuvio 4). Näistä kysymyksistä ensimmäisessä tuli valita yksi (kuuro, kuuleva, huonokuuloinen), joka vastaaja kokee olevansa. Tämän jälkeisessä kysymyksessä vastaaja sai valita vastausvaihtoehdoista useamman vaihtoehdon. Kuvio 3 havainnollistaa kuurojen, kuulevien ja huonokuuloisten vastaajien jakauman tässä tutkimuksessa. Kuviossa 4 puolestaan ilmenee vastaajien perheiden kielellinen ympäristö.

Kuvio 3. Vastaajien jakauma.

Kuvio 4. Vastaajan perhe ja kielellinen ympäristö.

6.1 Kaksikielisyys

Kaksikieliseksi (tai monikieliseksi) määritellään jokapäiväisessä elämässään sujuvasti kahta tai useampaa kieltä käyttävä henkilö (Grosjean 2008; Grosjean 2010; Stolt 2000: 160). Tässä tutkimuksessa pyrittiin keskittymään ensisijaisesti kaksikielisyyteen suomalaisen viittomakielen ja (puhutun/kirjoitetun) suomen osalta ja tämä näkyy kaksikielisyys-termin käyttönä monikielisyyden sijaan sekä aineistonkeruuseen käytetyn kyselyn kysymysten asettelussa, vaikkakin monikielisyyden ilmaisemiselle oli annettu kyselyssä tilaa. Kaksikielisyyden ja monikielisyyden rajaaminen toisistaan erilleen on toisinaan vaikeaa ja tämä näkyy myös vastauksissa. Vastauksissa tuli selkeästi esille monien vastaajien kohdalla useamman kielen käyttö; suomalaisen viittomakielen ja suomen lisäksi vastaajat käyttivät kommunikoinnissaan muita puhuttuja (mm. englantia, ruotsi, italia, saksa) sekä viitottuja kieliä. Myös terminä monikielisyys ilmeni kaksikielisyyden hyötyjä tarkoittavan kysymyksen kohdalla: ”Pidän enemmän termistä ”monikielisyys”, sillä se tukee lasten älyllistä kehitystä.” Vastauksista ilmenee viittomakielisten nuorten aikuisten tietoisuus omasta kaksi- ja monikielisyydestään ja tämä näyttäytyy pääasiallisesti positiivisena. Suurin osa käyttää molempia kieliä (viittomakieli ja suomi) jokapäiväisessä elämässään. Kaksikielisyyden etuna nähdään muun muassa erilaisissa tilanteissa selviytyminen ja vahva identiteetti sekä kielellinen ja kulttuurinen ymmärrys. Aineistosta nousi esille myös epävarmuus oman kaksikielisyyden suhteen, johtuen toisen kielen heikommasta

käyttötaidosta; vastauksista nousi esille käsite ”*aidosti kaksikielinen*”. Aidon kaksikielisyys tunteen puuttuminen, toisen kielen kunnolla oppimisen jääminen sekä yhteisen tunnekielen puuttuminen läheisen ihmisen kanssa, nähdään harmillisena asiana. Kaksikielisen toisen kielen heikompi käyttötaito sekä tunne siitä, ettei ole aidosti kaksikielinen, ei kuitenkaan esiin tulleissa vastauksissa poista kaksikulttuurisuuden tunnetta.

Aineistosta nousee esille sekä simultaania että suksessiivista kahden kielen omaksumista. Kyselyyn vastanneista kahdeksan kertoi olevansa kuuroja, viisi kuulevia sekä huonokuuloisia viisi. Viittomakieli voi olla myös kuulevien äidinkieli/ensikieli (Takkinen 2008a: 36–37 & Stolt 2000: 160–164) ja tämä ilmenee myös annetuissa vastauksissa; Suurin osa (neljä) kuulevista vastaajista kertoi viittomakielen olleen ensimmäinen käyttämänsä kieli ja kaksi vastaajista kertoi suomen kielen olleen viittomakielen ohella ensimmäisiä käyttämiään kieliä. Kaikki kuulevista vastaajista ovat kuurojen vanhempien lapsia tai toinen heidän vanhemmista on kuuro ja näistä vastaajista neljä on käyttänyt vanhempien kanssa viittomakieltä, joten viittomakielen omaksumisen voidaan olettaa tapahtuneen pääasiallisesti kotona. Päiväkoti on ollut muutamien kuulevien viittomakielisten merkittävä tuki suomen kielen omaksumiselle ja kehittymiselle. Kuulevista vain yksi kertoi suomen kielen olleen hänen ensimmäinen kielensä ja lapsena käytetyn viittomakielen olleen lähinnä viittomia ja eleitä. Tämä selittyy vanhempien kanssa käytetyllä kielellä, suomi ja viittomat puheen tukena, joka ei nähtävästi ole riittänyt tukemaan viittomakielen omaksumista ja kehitystä. Kyseinen vastaaja ei näin ollen käytä viittomakieltä myöskään aikuisiässä: ”*Koska en osaa sitä, en itse sitä käytä*”. Tämä tukee siis aikaisempia tutkimustuloksia siitä, että kielen kehityksen kannalta on merkityksellistä, mitä kieltä tai kieliä kotona, päivähoitossa ja ympäristössä käytetään.

Kuuroista vastaajista viittomakieltä ensikielenään käyttäneitä oli kahdeksasta vastaajasta seitsemän, joista yksi kertoi suomen kielen omaksumisen tapahtuneen samanaikaisesti viittomakielen kanssa. Muut viittomakielen ensin omaksuneista vastaajista olivat omaksuneet suomen kielen 3–6-vuotiaana. Yhden vastaajan kohdalla suomen kieli on ollut ensikieli ja viittomakielen omaksuminen on tapahtunut esikouluikäisenä kuulon alennuttua merkittävästi. Muutamalla viittomakielen omaksuminen on alkanut vasta kuurouden tultua ilmi, kun vanhemmat olivat aloittaneet viittomakielen opiskelun ja viittomisen lapselleen. Viittomakielen omaksuminen on tapahtunut näin ollen kuulevilta (ei äidinkieleltään viittomakielisiltä) vanhemmilta, jotka ovat opetelleet viittomakielen aikuisiässä. Kyseisten vastaajien lähipiirissä ja ympäristössä on ollut myös muita viittomakieltä käyttäviä henkilöitä.

Huonokuuloisista vastaajista kaksi kertoi omaksuneensa ensin viittomakielen ja kaksi vastaajaa kertoi suomen kielen olleen ensiksi omaksuttu kieli. Yksi huonokuuloisista vastaajista kertoi ensikielekseen viitotun puheen, jota käyttänyt kolmevuotiaasta lähtien. Näistä edellä mainituista kuuroista ja huonokuuloisista vastaajista neljä on implanttia käyttävää, mutta kukaan heistä ei maininnut implantin käyttönotosta kertoessaan ensimmäisten kieltensä käytöstä.

Muutaman vastaajan kohdalla ilmeni viittomakielen käytön olevan perheen kesken vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan. Ne nuoret aikuiset, joiden lapsuusaikana kotona ei ole käytetty viittomakieltä (vaikka vanhemmat/vanhempi osaisikin viittomakieltä) eikä kaksikielisyyden kehitystä ole lapsuusaikana tuettu, eivät myöskään nykyään käyttäneet viittomakieltä arjessaan. Aktiivinen kuurojen yhdistyksellä käyminen lapsuusaikana on tuottanut sujuvan viittomakielen ymmärtämisen tason, mutta oma viittomakielen tuottaminen ei ole sen myötä kehittynyt, vaan käytössä on vain lähinnä tukiviittomia tai viitottua puhetta tarpeen mukaan. Kyseiset henkilöt ovat harmissaan viittomakielen käytön ja kaksikielisyyden tukemisen vähäisyydestä lapsuusaikana ja olisivat toivoneet enemmän viittomakieltä ja tukea kaksikielisyydelleen. Perheen sisäisestä kommunikoinnista koetaan jääneen osittain paitsi yhteisen kielen puutteen vuoksi ja näin ollen koettu tietämättömyyttä asioista. Lisäksi yhteiskunnan asenne kaksikielisyyden tukemiseen tuodaan vastauksissa esille muun muassa neuvolan käytänteinä: *”Kaksikielisyyteen olisi pitänyt patistaa perhettäni paljon enemmän – – Neuvolassa olisi pitänyt painottaa sitä, miten tärkeää yhteinen tunnekieli lapsen ja äidin välillä on.”* Yhteiskunnan asenne ja käytänteet näkyvät viittomakielen ja kaksikielisyyden tukemisen ohjaamisen puutteena ja tämän viittomakieliset nuoret aikuiset (jotka ovat kokeneet lapsuusajan kaksikielisyyden tukemisen sekä lapsen ja vanhemman välisen tunnekielen puutteen) ymmärtävät ja ovat asiasta lapsuusiän jälkeen harmissaan. Kuurojen koulun viittomakielinen ympäristö on sen sijaan koettu positiiviseksi asiaksi viittomakielen ja tiedon saamisen näkökulmasta.

Kaksikielisyydellä tarkoitetaan kahden kielen käyttöä ja kaksikielinen käyttää näitä kieliä arjessaan (mm. Grosjean 2008; Grosjean 2010 & Stolt 2000). Viittomakielisiä nuoria aikuisia koskevan tutkimukseni mukaan ne kyselyyn vastanneista kaksikielisistä, jotka olivat omaksuneet suomalaisen viittomakielen ja suomen kielen lapsuudessaan, käyttivät näitä kieliä myös lapsuusiän jälkeen arjessaan. Viittomakieltä käytettiin erityisesti perheenjäsenten, kuurojen ystävien, työkavereiden ja kumppaneiden kanssa. Kuurot käyttivät edellä mainitun lisäksi viittomakieltä kuulevien kanssa tulkin välityksellä. Viittomakieli oli käytössä niin opiskelutilanteissa, työelämässä, vapaa-ajalla kuin harrastuksissa.

Tulkinkäyttötilanteiksi kuurot viittomakieliset luettelivat muun muassa koulun ryhmätyöt, opettajan kanssa keskustelun sekä virastoissa asioinnin. Myös suomea käytettiin arkipäiväisessä elämässä erilaisissa tilanteissa (esimerkiksi opiskelu, vapaa-aika, työ) ja eri ihmisten kanssa (esimerkiksi perheenjäsenet, ystävät). Suomen kieli tarkoitti monelle kuuroille vastaajalle kirjoitettua suomen kieltä: *”Tässä suomen kieli tarkoittaa minulle nimenomaan paperi ja kynä -menetelmää tai puhelimella tekstausta”*. Suomen kieltä käytettiin erityisesti sosiaalisessa mediassa, yhteydenpidossa (whatsapp, sähköpostit, tekstiviestit), viittomakieltä taitamattomien kuulevien kanssa kommunikoidessa, opiskelussa sekä tilanteissa, joissa tulkin tarve on vähäinen (treenit, asiatunnit esimerkiksi apteekissa tai Kelassa, ruokien ja juomien tilaukset). Suomen kieli koettiin olennaiseksi osaksi arkipäiväistä elämää nyky-yhteiskunnassa: *”Käytän myös suomen kieltä kirjoitetussa muodossa joka päivä, sillä asunhan suomalaisessa yhteiskunnassa.”* Tässä ilmenee viittomakielisten nuorten aikuisten bimodaalinen ja multimodaalinen kaksikielisyys; visuaalispatiaalista viittomakieltä käytettiin viittomakieltä osaavien kanssa sekä tulkin välityksellä ja auditiivis-oraalista suomen kieltä käytettiin kirjoitetussa muodossa monissa erilaisissa tilanteissa. Kyselyyn vastanneista ne henkilöt, jotka eivät olleet omaksuneet eikä juurikaan käyttäneet viittomakieltä lapsuudessaan, eivät myöskään käyttäneet viittomakieltä lapsuusiän jälkeen, vaan heidän jokapäiväisessä elämässään suomi oli käytössä kaikessa kommunikoinnissa. Viittomakieltä ei käytetty, koska sitä ei koettu osaavansa. Yksittäisten viittomien osaaminen nähtiin kuitenkin hyödyllisenä ja sitä osattiin hyödyntää työ- ja perhe-elämässä. Seuraavissa kuvioissa (Kuvio 5 ja Kuvio 6) ilmenee kyselyyn vastanneiden nuorten aikuisten vastaukset heidän käyttämistään kielistä eri ihmisten kanssa.

Kuvio 5. Perheen, sukulaisten ja kavereiden kanssa käytetty kieli. Kuviossa ”SVK” tarkoittaa suomalaista viittomakieltä.

Kuvio 6. Päivähoidossa ja koulussa käytetty kieli. Kuviossa ”SVK” tarkoittaa suomalaista viittomakieltä.

Sisäkorvaistutteen asentaminen alkoi yleistyä yhdeksänkymmentäluvun puolivälissä (Takkinen 2014: 107; Takkinen & Rainò 2016: 26) ja tämä näkyy myös kyselyaineistossa; kyselyyn vastanneista neljä kertoi olevansa sisäkorvaistutetta käyttäviä. Kaikki kyselyyn vastanneet sisäkorvaistutetta käyttävät ovat syntyneet 90-luvulla. Sisäkorvaistutetta käyttävät muodostavat heterogeenisen ryhmän, jossa identiteetti vaihtelee kuulevasta kuuroon (Takala 2016: 34), mutta sisäkorvaistute ei tee kuurosta täysin kuulevaa (Takala & Sume 2016: 255). Sisäkorvaistutetta käyttävien heterogeenisuus sekä istutteen vaikutus täysin kuulevaksi identifioitumiseen näkyy myös tutkimuksen aineistossa: kyselyyn vastanneiden joukosta yksikään sisäkorvaistutetta käyttävä ei identifioinut itseään kuulevaksi (kysymyksessä, jossa valittavana vaihtoehtoina olivat kuuleva, kuuro ja huonokuuloinen); kaksi vastaajista identifioi itsensä kuuroiksi ja kaksi huonokuuloisiksi.

Kaksikielisyydestä on aiemmissa tutkimuksissa (mm. Grosjean 2010: 102-104) löydetty enemmän hyötyjä kuin haittoja ja sama näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa viittomakielisten nuorten aikuisten vastauksissa. Kaksikielisyyden hyötyjä nähtiin niin kielten käytön ja oppimisen kuin kaksikielisyyden ja kulttuurin näkökulmasta. Kaksikielisyyden hyötyjä ja haittoja kartoittavan kysymyksen kohdalla kaikki vastaajista toivat esille yhden tai useamman kaksikielisyydestään kokemansa tai näkemänsä hyödyn. Kielten nähtiin tukevan toisiaan sekä silloin, kun kieliä on omaksuttu, että nykyään nuorena aikuisena eläessä. Toista kieltä hyödynnettiin esimerkiksi tilanteissa, joissa jotain sanaa tai viittomaa ei muistettu: *”Jos en muista/tiedä sanaa/viittomaa, toinen hallitsemani kieli antaa vaihtoehdon”*. Kieliä myös hyödynnettiin samanaikaisesti: *”— pystyn hyödyntämään niitä [kieliä] samaan aikaan. Käytän joskus niin sanottua kuurokieltä tekstatessani (esim. koska-sanon tilalla ’syy’ ja ’pi’)*. Sanavaraston koettiin olevan tavallista laajempi ja rikkaampi sekä omia ajatuksia kerrottiin pystyttävän täydentämään kummallakin kielellä. Kahden kielen etuina nähtiin myös kielen valinta tilanteen mukaan: *”Voin käyttää eri tilanteissa sitä kieltä, minkä koen itselleni sopivaksi tai sitten keskustelukumppanille sopivaksi”*, *”kykenen kommunikoimaan erilaisten ihmisten kanssa”*. Vastauksista nousi selkeästi esille myös vahva kahden kielen hallinta ja sen vaikutus identiteettiin: viittomakieltä käytettäessä vastaajat kokivat saavansa olla oma itsensä, eri tilanteissa vastaajat kokivat pärjäävänsä paremmin kaksikielisyyden myötä sekä kaksikielisyyden hyötynä nähtiin vahva identiteetti. *”Kun osaa molempia [kieliä], ei ole estettä mihinkään.”*

Viittomakieltä korostavina kaksikielisyyden hyötyinä mainittiin muun muassa visuaalisuus sekä mahdollisuus osata kieltä, jota ei koulussa opeteta. Vastaajat kertoivat kokevansa asioita visuaalisesti ja visuaalisen puolensa olevan vahva viittomakielen

myötä. Viittomakieli nähtiin myös tärkeänä kielenä ymmärtämisen kannalta. Mahdollisuus kielen valintaan sosiaalisissa tilanteissa nosti kuulevien ja implanttia käyttävien kaksikielisten vastauksissa esille tilanteita, jossa kaksikielisyys ja viittomakielen käytön mahdollisuus nähtiin hyödyllisenä. Näitä tilanteita olivat muun muassa meluisat paikat: ”*Jossain meluisassa paikassa myös on hyvä, että taitaa molemmat kielet niin voi käyttää jompaakumpaa tarpeen mukaan*”, toisen auttamisen mahdollisuus: ”*Yllättävissä tilanteissa, joissa voi auttaa jotakuta viittomakielistä vaikka kaupan kassalla kun hän ei kuule myyjän kysymystä*” sekä tilanteet, joissa kuulolaitetta ei haluta käyttää, mutta voi tästä huolimatta kommunikoida muiden kanssa (viittomakielellä).

Kaksikielisyiden hyötyinä nähtiin siis kielten tuki toisillensa kielten kehityksessä ja käytössä, hyödyt sosiaalisissa tilanteissa sekä viittomakielen visuaalisen luonteen tuomat hyödyt kaksikielisyudessa. Myös muiden kielten oppiminen nähtiin kaksikielisyiden ansioista helpompana. Näiden lisäksi vastaajat toivat esille samoja kaksikielisyiden etuja, kuin Grosjean (2010:100): laajemmat työnsaantimahdollisuudet ja kulttuurinen ulottuvuus. Kaksikielisyys, jossa kielinä ovat suomi ja suomalainen viittomakieli, nähtiin ”valtistikorttina” työnhaussa sosiaalialalla. Kielitaidon lisäksi vahvuutta toi viittomakielisten oikeuksien tunteminen. Kaksikielisyys yhdistettiin kaksikielisyiden etuja kartoittavassa kysymyksessä osittain myös vahvasti kaksikulttuurisuuteen. Kulttuurikäsitys ja muiden kulttuurien ymmärrys nähtiin rikkaampana ja maailmankuva laajempana kaksikielisyiden myötä. Myös kieleen liittyviä kulttuurisia piirteitä oli opittu havainnoimaan ja erottelemaan paremmin.

Haittoja kaksikielisydestä viittomakieliset nuoret aikuiset luettelivat selkeästi vähemmän kuin kaksikielisyiden hyötyjä. Vastaajista neljä (kaksi kuuroa, huonokuuloinen ja kuuleva) kertoi selkeästi, ettei kaksikielisyudessa heidän mielestään ole haittoja. Muiden vastaajien esiin tuomat haitat liittyvät lähinnä ennakkoluuloihin ja asenteisiin, tulkkaukseen sekä ymmärtämiseen liittyviin vaikeuksiin. Vastauksissa ilmenee muun muassa viittomakielestä seurannutta koulukiusaamista sekä ennakkoluuloja työelämässä kaiken osaamisella: ”*Automaattinen oletus mm. työelämässä että osaan kaiken ja hyvin kun osaan jo kerran tällaisenkin taidon*” (kuuleva vastaaja). Muutamissa vastauksista nousee esille myös vastaajien tulkkina toimiminen lapsuusaikanaan ja se on koettu jopa häpeällisenä. Tulkkaustilanteen nähdään parantuneen tästä, mutta silti nykyiseen tulkkaustilanteeseen ei oltu täysin tyytyväisiä, ja ”kehnon” tulkkitilanteen nähtiin olevan haitta kaksikielisyudessa sekä aiheuttavan ristiriitoja. Myös kuurojen viittomakielisten suomen kielen (kirjallinen) taito nähtiin vastauksissa heikkona ja tämän vaikuttavan muun muassa

ymmärtämiseen, tiedon saamiseen sekä omien asioiden hoitamisen ja puolustamisen vaikeutumiseen (kuuro vastaaja). Lisäksi kaksikielisyyden aiheuttamia kommelluksia oli sattunut kielten eroavaisuuden vuoksi, mutta näitä ei pidetty haittana vaan asiassa nähtiin hyvät puolet, kuten kieleen liittyvien kulttuuristen piirteiden oppiminen (kuuro vastaaja).

6.2 Kieliympäristö ja lapsuusajan kaksikielisyyden tukeminen

Kaksikielisyyden ja kielten kehittymisen tukemiseksi lapsen tulisi saada ympäristöstä kielimallia ja virikkeitä molemmista kielistä sekä lapsella tulisi olla mahdollisuus käyttää molempia kieliään tasapuolisesti (Takkinen 2008a: 37). Lisäksi lapsen tulisi pystyä yhteisen kielen avulla luomaan siteitä ja kommunikoidaan perheensä kanssa (Grosjean 2008: 230–231). Tutkimukseen kerätystä kyselyaineistosta nousi esille variaatio erilaisista kommunikointitavoista perheenjäsenten keskuudessa; Perheenjäsenten kanssa käytettävää kieltä kysyttäessä kahdeksastatoista vastaajasta kuusi (kuuro, kaksi kuulevaa ja kolme huonokuuloista vastaajaa) kertoi käyttävänsä perheen kanssa kommunikoidessaan jotain muuta kuin viittomakieltä. Näitä kommunikointitapoja olivat muun muassa puhe, viitottu puhe, kirjoitettu suomi, tukiviittomat, selkeä puhe, huulilta lukeminen ja tulkin käyttö kommunikoinnissa. Näistä vastaajista yksi kertoi käyttävänsä viittomakieltä perheen kesken vain ”*joskus tiukassa tilanteessa*” (huonokuuloisen vastaaja). Samoista vastaajista puolet kertoivat kuitenkin myöhemmin, kysyttäessä kieliympäristöstä ennen koulun aloittamista, viittomakielen olleen käytössä kotikielenä (joillakin suomen kielen ohella) sekä eri henkilöiden kanssa käyttämän kielen suhteen monien kohdalla ilmeni viittomakielen olevan käytössä vanhempien ja/tai sisarusten kanssa. Kyseiset vastaajat kertoivat myös ensikielensä olleen viittomakieli (kahdella vastaajista suomen kielen ohella). Kyseisten vastausten ristiriitaisuus samojen vastaajien osalta herättää pohtimaan, kuinka viittomakieli nähdään ja mikä nähdään viittomakielenä? Entä minkälainen viittomakielinen kommunikaatio on riittävää kielellisen kehityksen tukemiseksi ja kielellisen virikkeiden saamiseksi? Näkisin kuitenkin, että kyseiset vastaajat ovat saaneet lapsuudessaan riittävästi viittomakielistä virikettä ja kielimallia, sillä he kertovat viittomakielen olleen oleellinen osa lapsuuden ajan kielellistä ympäristöä suomen kielen ohella. Lisäksi heillä on ollut sekä viittomakieltä että suomen kieltä ympäristössään myös kodin ulkopuolella, esimerkiksi koulussa sekä sukulaisten ja naapurien lasten kanssa.

Osa kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille (Stolt 2000: 166-167) ja tämä ryhmä on edustettuna myös tutkimuksen aineistossa, jossa vastaajista viisi on kuulevien

vanhempien syntymästään kuuroja lapsia. Ennen kouluikää kaikki kuulevien vanhempien syntymästään kuuroista lapsista olivat saaneet kielellistä mallia ja virikkeitä etenkin viittomakielestä, sillä vastauksista ilmeni kaikkien kohdalla viittomakielinen kommunikaatio perheen kesken. Lisäksi muutamat kertoivat käyttäneet viittomakieltä perheen lisäksi muiden sukulaisten, naapurien sekä kavereiden kanssa. Viittomakieltä taitamattomien kanssa käytettiin tulkkia tai vanhempien/sisarusten kautta viittomakieltä. Lisäksi joidenkin tuttujen viittomakieltä taitamattomien kanssa käytettiin elehtimistä. Yksi vastaajista kertoi suomen kielen olleen myös oleellisena osana lapsuuden ajan kielellistä kommunikaatiota, sillä puhuttu suomen kieli oli viittomakielen ohella kotona käytetty kieli: *”Suomen kieli oli vahvasti läsnä joko viittoen tai puhuen”*. Vanhempien ja perheen rooli viittomakielen oppimisessa ja viittomakielisen ympäristön luomisessa näkyy selkeästi, sillä perheissä käytettiin viittomakieltä: *”Kotona koko perhe opetteli viittomaan”*. Myös perheen ulkopuolella kuuroa lasta hoitava kuuleva lastenhoitaja opetteli viittomakielen sekä muutama sukulainen oppi viittomakielen. Lisäksi vastauksista tuli ilmi vanhempien aktiivisuus lapsen tutustuttamiseksi kuurojen maailmaan muun muassa kuurojen yhdistysten ja kuurojen kulttuuripäivien kautta. Kuuron lapsen vanhempien aktiivisuus ja omaaloitteisuus ovat edellytyksiä viittomakielen oppimiselle (Luukkainen 2008: 97) ja tämä näkyy myös positiivisessa valossa tässäkin tutkimuksessa.

Toimivan kaksikielisyyden edellytyksenä on kaksikielisyyden sekä molempien kielten kehityksen tukeminen ennen kouluikää ja kouluiässä (mm. Takkinen 2008a). Kaksikielisyyden tukeminen näyttäytyy aineistossa sekä positiivisessa että negatiivisessa valossa. Pääasiallisesti vastauksista ilmeni positiivinen tukeminen ja kannustus kaksikielisyyteen. Viittomakielisten kaksikielisten lapsuudessa ennen kouluikää käytettiin yleisesti ottaen perheessä viittomakieltä, tämän lisäksi kuulevien ja huonokuuloisten perheissä lähes kaikissa viittomakielen lisäksi suomen kieltä. Suomen kieltä on omaksuttu tai sitä on vahvistanut muun muassa sukulaiset, naapuruston lapset ja päiväkotit. Myös lasten televisio-ohjelma Pikku Kakkonen mainittiin suomen kielen vahvistajana, joten myös medialla on ollut vaikutus kielen omaksumiseen. Ympäristön positiivinen asenne viittomakieltä kohtaan näkyy muun muassa päivähoitohenkilökunnan viittomakielen taitona sekä perheen ja päivähoiton henkilökunnan viittomakielen opiskeluna. Erityisenä kaksikielisyyden tukemisena monet kyselyyn vastanneet viittomakieliset nuoret aikuiset näkevät vanhempiensa myönteisen suhtautumisen viittomakieleen sekä lukemiseen kannustamisen suomen kielen kehityksen tukemiseksi lapsuusaikanaan: *”Vanhempani kannustivat molempien kielten käyttöä ja kannustivat minua lukemaan erilaisia kirjoja, jonka myötä sain*

myös vahvan suomen kielen taidon” (kuuro vastaaja). Lisäksi mahdollisuus käyttää viittomakieltä perheenjäsenten ja ystävien kanssa nähtiin kaksikielisyyden kehittymistä tukevana. Myös oma asenne ja aktiivisuus nähtiin kaksikielisyyteen vaikuttavana asiana: *”Omasta mielestäni tukitoimet olivat hyvät varsinkin kouluaikana, mutta pääsääntöisesti siihen ovat vaikuttaneet oma positiivinen asenne ja halu kommunikoida ihmisten kanssa”* (kuuro vastaaja).

Kaikkien kohdalla kaksikielisyyden tukeminen ei kuitenkaan ole ollut riittävää. Osa huonokuuloisista ja kuulevista kertoi vastauksissaan viittomakielen vähäisyydestä tai sen puuttumisesta kokonaan lapsuudessaan. Ympäristön ja perheen sisäisen kielen kerrottiin olleen puhekielinen ja käytössä oli joskus yksittäisiä viittomia tai tukiviittomia. Puhekielisessä perheessä (huonokuuloinen) vastaaja koki myös jääneen paitsi perheen sisäisestä informaatiosta sekä koki yleistä tietämättömyyden tunnetta viittomakielen puutteen vuoksi. Lisäksi oralismin ajan vaikutus heijastuu viittomakielisten nuorten aikuisten lapsuuteen heidän vanhempiansa kautta: oralismin aikana elänyt vanhempi heijastaa oralismin ajan asennetta viittomakielen kiellosta kuuleviin lapsiinsa käyttämällä lapsilleen puhuttua suomea (sekä lukemalla huulilta). Vaikka viittomakielistä virikettä on saatu kuuroiden tapahtumista, ei tämä ole antanut sujuvaa viittomakielen taitoa; viittomakielen taito on jäänyt lähinnä kielen ymmärtämiseen, mutta omaa tuottamista ei esiintynyt. Kolmen kuulevan vastaajan kohdalla ilmeni myös kaksikielisyyden tuen puute koulussa: *”Koulu-aikana ei [kaksikielisyyttä tuettu] mitenkään, vaikka äitini oli esittänyt toiveita opetuksen järjestäjälle kaksikielisyyden jonkinlaisesta tukemisestä. Koin välillä jopa että tätä ”kaksikielisyyden rikkautta” väheksyttiin, niin oppilaiden kuin opettajienkin taholta.”* Kaksikielisyyden (ja tässä tapauksessa viittomakielen) tukemisen ja arvostuksen puute näyttäytyy aineiston perusteella myöhemmässä iässä; itseään ei koeta *”aidosti kaksikieliseksi”* ja viittomakielen taito nähtiin joko puutteellisena tai sitä ei koettu olevan ollenkaan. Monet kaksikielisyyden puutteen kokeneiden vastauksista ilmenee kuitenkin halu viittomakieleen, kuten seuraavassa vastauksessa suoraan sanotaan: *”Olisin halunnut opetella ja opiskella viittomakielellä. Viittomakielen taitoa ei ole tuettu – –”* (huonokuuloinen vastaaja).

Kuurojen aikuisten [ja lasten] säännöllinen tapaaminen on lapselle tärkeää viittomakielen mallin ja samaistumismallin sekä kieli- ja kulttuuri-identiteetin muodostumisen kannalta (Takkinen 2000: 72; Grosjean 2008: 230-232). Kyselyyn vastanneista viittomakielisistä nuorista aikuisista suurin osa oli tavannut lapsuusaikanaan säännöllisesti kuuroida aikuisia sekä suurin osa myös kuuroida lapsia. Kuuroista ja kuulevista vastaajista kai-

killä oli lapsuusaikana mahdollisuus tavata perheen ulkopuolisia kuuroja aikuisia ja lapsia. Kavereina on myös ollut huonokuuloisia ja codia (kuurojen vanhempien kuulevia lapsia). Aikuisia ja lapsia vastaajat tapasivat kyläillessään, leireillä, juhlissa, kuurojen yhdistyksen kokoontumisissa ja kuurojen tapahtumissa. Näistä vastaajista yksi (kuuleva) kertoi tavanneensa vain kuuroja aikuisia, mutta kuuroja lapsia hän ei ollut lapsuusaikanaan tavannut eikä hänellä näin ollen ollut myöskään yhtään kuuroa kaveria lapsena. Lisäksi yksi vastaajista kertoi tavanneensa kuuroja aikuisia ja/tai lapsia vasta täytettyään kuusi vuotta, mutta tämän jälkeen tapasi heitä lähes päivittäin. Huonokuuloisista vastaajista kaksi viidestä kertoi tavanneensa lapsena säännöllisesti kuuroja, näitä tavattiin muun muassa leireillä. Perheen ja vanhempien aktiivisuus lapsen viittomakielisen ympäristön luomisessa näkyy aktiivisena leireille ja kursseille osallistumisena. Huonokuuloisista vastaajista kaksi kertoi tavanneensa kuuroja vain peruskoulun aikana, mutta vapaa-ajalla he eivät kuuroja aikuisia tai lapsia tavanneet. Yksi huonokuuloisista vastaajista kertoi, ettei ole lapsuusaikanaan tavannut säännöllisesti kuuroja aikuisia tai lapsia.

6.2.1 Päivähoito ja kaksikielisyyden tukeminen

Kielellistä ympäristöä ennen koulun alkua kartoittavan kysymyksen kohdalla kaksi kuulevista vastaajista kertoi olleensa päivähoitossa ennen kouluikää. Molemmat ovat olleet hoitopaikassa, jossa kommunikointikielenä oli puhuttu suomi. Päivähoidon puhutun kielen nähtiin tukeneen vahvasti suomen kielen oppimista ja näistä vastaajista toisen kohdalla päivähoitossa käytetty kieli auttoi kirkittämään suomen kielen taidossa (joka oli viittomakielen taitoa heikompi) ikätasolleen. Molemmilla vastaajilla perheessä käytetty kieli oli viittomakieli, joten päivähoiton suomenkielisen ympäristön nähtiin tukevan suomen kielen vahvistumista ja näin ollen kaksikieliseksi kehittymistä. Päivähoidon positiivinen asenne näkyi vastauksissa päivähoiton ja esikoulun henkilökunnassa jo osaamiensa viittomien käyttämisellä lapsen kanssa sekä viittomakielen opetteluna lapsen kanssa, vaikka pääasiallisena kommunikointikielenä oli puhuttu suomi. Lasten vanhempien kanssa kommunikoidessaan päivähoiton henkilökunta oli käyttänyt kirjoittamista tai tulkkia. Edellä mainituista vastaajista toisen vastauksissa voi nähdä kaksikielisyyden tukemiseen liittyvän pohdinnan olleen myös muiden kuin vastaajan mielessä: ”[Kaksikielisyyden kehittymistä on tuettu] *Päivähoitossa ja esikoulussa mielestäni ja myös kuulemma hyvin...*”

Kuuroista vastaajista kolme kertoi olleensa päivähoidossa, kysyttäessä kielellistä ympäristöstä ennen kouluaikaa. Näiden kolmen vastaajan kotona käytettiin viittomakieltä ja myös hoitopaikassa viittomakielen käyttäminen oli mahdollista:

”Hoitopaikassa olen saanut viittomakielellä ohjeistusta/tulkkausta.”

”Kävin viittomakielistä päiväkotia.”

” – – kuuleva lastenhoitajani opetteli myös [viittomaan], päiväkodissa suomalaista viittomakieltä taitavia ohjaajia ja suurin osa lapsista myös kuuroja viittomakielisiä.”

Mahdollisuus käyttää viittomakieltä päivähoidossa voidaan nähdä merkittävänä osana näiden kaksikielisten vastaajien kaksikielisyyden kehittymistä ja lapsuusajan kielellistä ympäristöä, sillä he ovat maininneet päivähoiton kyseisen kysymyksen kohdalla (päivähoito mainittu kysymyksessä vastaamisen apuna). Tämä vahvistaa tutkittua tietoa siitä, että perheen ja kodin ulkopuolella on myös muita tekijöitä, jotka voivat olla suuressa roolissa varhaislapsuuden kaksikielisyyden kehityksessä (Baker 2011: 98-99).

Huonokuuloisten vastaajien kohdalla kielellinen ympäristö päivähoidossa on ollut vaihteleva. Viidestä huonokuuloisesta vastaajasta kaksi mainitsi päiväkodin varhaislapsuuden kielellistä ympäristöä kartoittavan kysymyksen yhteydessä. Viidestä huonokuuloiseksi itsensä kertoneesta vastaajasta vain yksi kertoi olleensa viittomakielisessä päiväkodissa, jossa on ollut mahdollista käyttää sekä viittomakieltä että puhuttua kieltä (suomi) päivähoiton kavereiden ja henkilökunnan kanssa. Kyseinen vastaaja kertoi myös kokevansa, että hänen kaksikielisyytään on tuettu hyvin varhaislapsuudessa. Kun tarkastelee kysymystä, jossa vastaajat kertoivat mitä kieltä ovat käyttäneet kenenkin kanssa, voidaan todeta muiden huonokuuloisten käyttäneen kokonaan tai lähes kokonaan puhuttua kieltä päivähoidossa sekä kavereiden että henkilökunnan kanssa. Muutama kertoi päivähoitossa olleen satunnaisesti käytössä joitakin yksittäisiä viittomia, mutta tämäkään ei ole ollut kovin säännöllistä, kuten seuraavasta lainauksesta voidaan todeta: *”Päiväkodissa oli yksi viittomia osaava ”avustaja” mutta muistaakseni en häntä paljoa nähnyt, eli pääsääntöisesti puheella kommunikoiin”*. Kaksikielisyyden tukeminen on siis päivähoiton osalta ollut eri vastaajien osalta vaihtelevaa; päivähoitossa käytetyn suomen kielen voidaan olettaa tukeneen suomen kielen kehitystä, mutta viittomakielen tukeminen on monien huonokuuloisten vastaajien osalla tullut muualta kuin päivähoitosta (mm. perheestä ja/tai myöhemmin koulusta). Vastauksista ilmenee myös selkeä toive viittomakielen kehityksen tukemiseen: *”Olisin halunnut opetella ja opiskella viittomakielellä. Viittomakielen taitoa ei ole tuettu, itse opiskeltuna ja vain äidin kanssa kommunikoin”*.

Kahdeksastatoista kyselyyn vastanneesta nuoresta aikuisesta kymmenen ei ollut käyttänyt päivähoitossa viittomakieltä ollenkaan päivähoidon henkilökunnan eikä muiden lasten kanssa. Suurimmalla osalla näistä vastaajista lapsuudenkodissa käytetty kieli oli viittomakieli, joten viittomakielistä virikettä ja ympäristöä oli saatu muualta kuin päivähoitosta. Niiden neljän vastaajan kohdalla, jonka lapsuudenperheessä eikä päivähoitossa käytetty viittomakieltä, kaksi vastaajaa sai viittomakielistä virikettä ja ympäristöä koulussa (toisella näistä kahdesta kuulo alentunut merkittävästi kouluiän kynnyksellä). Kahdella vastaajasta, joiden perheessä eikä päivähoitossa käytetty viittomakieltä ja jotka kävivät perusopetuksen suomenkielisessä ympäristössä, toinen on opiskellut viittomakielen itseopiskeluna ja äidin kanssa viittoen, ja toinen ei ole oppinut/omaksunut viittomakieltä ollenkaan eikä näin ollen käytä viittomakieltä myöskään aikuisiässä.

6.2.2 Koulu ja kaksikielisyyden tukeminen

Kuuro tai huonokuuloinen on perinteisesti aloittanut koulutiensä erityiskoulussa tai -luokassa (Kärkkäinen 2016: 124), mutta nykyisin Suomessa niissä opiskelee yhä pienempi osa kuuroja ja huonokuuloisia lapsia (Takala & Sume 2016: 254; Selin-Grönlund ym. 2014: 5). Kyselyyn vastanneista kahdeksasta kuurosta viisi oli käynyt koko peruskoulunsa viittomakielisessä opetusympäristössä ja yksi yleisopetuksessa tulkin ”avustuksella”, käyden kerran viikossa kuurojen koulussa viittomakielisessä ympäristössä. Kaksi kuuroista vastaajista kertoi käyneensä esikoulun (ja toinen myös ensimmäisen luokan) kuurojen koulussa, mutta käynyt muuten peruskoulun yleisopetuksessa. Viittomakielisessä opetusympäristössä koko peruskoulunsa ajan olleiden vastauksista ilmeni vaihtelua viittomakielessä: *”opettajat aina olleet viittomakieltä hyvin taitavia”*, *”viittomakielinen luokka”*, *”koulussa käytettiin viittomakieltä, mutta oli myös opettajia, jotka eivät osanneet viittoa hyvin”*, *”opettajat käyttivät viitottua puhetta, – – [paikkakunnan nimi poistettu] minulla oli viittomakielisiä luokanopettajia”*, *”opettajat käyttivät suomalaista viittomakieltä ja viitottua puhetta”*, *”tiettyjen ihmisten kanssa käytin puhetta ja toisten kanssa taas viittomakieltä”*. Kuuroksi itsensä identifioineet sisäkorvaistutetta käyttävät olivat molemmat käyneet esikoulun (ja toinen myös ensimmäisen luokan) kuurojen koulussa tai -luokalla ja siirtyneet tämän jälkeen yleisopetukseen; toisella luokassa oli viittomakielentaitoinen avustaja, ylemmillä luokilla muutamilla tunneilla tulkki sekä ”kielikylpyviikkoja” kuurojen koulussa pari kertaa vuodessa ja toinen oli käynyt ensimmäisen

luokan jälkeen koulunsa yleisopetuksessa ilman tulkkia tai viittomakielistä opetusympäristöä. Kielikylpyviikkojen tarkoituksena oli vastaajan mukaan viittomakielen taitojen ylläpitäminen sekä vertaistuen saaminen.

Peruskouluaikeisen viittomakielen opetuksen osalta kuuroksi itsensä identifioineiden vastauksista ilmenee sekä tyytyväisyyttä että tyytymättömyyttä viittomakielen opetukseen. Pääasiallisesti vastauksista ilmeni tyytymättömyys, johtuen viittomakielen opetuksen vähäisyydestä (*"harvoin", "vaan 2h viikossa", "vain yksi tunti viikossa"*) sekä opetuksen sisällöstä ja opetustavoista. Motivaation puutetta ja tylsyyttä viittomakielen oppimiseen toivat muun muassa yksittäisten viittomien katsominen ja toistaminen videolta sekä oman viittomisen kuvaaminen ilman, että tuotoksia olisi yhdessä purettu ja käsitelty. Osalla viittomakielen opetusta oli vain ala-asteella ja osalla viittomakielen opetukseen tuli mielekästä ja merkitykselliseksi koettua sisältö vasta yläasteella. Viittomakielen opetusta olisi kaivattu sekä määrällisesti että sisällöllisesti enemmän. Lisäksi esiin tuotiin viittomakielen arvostuksen puute, joka nähtiin vaikuttaneen viittomakielen opetukseen: *"Viittomakieltä ei ole tarpeeksi arvostettu, minkä takia sitä ei otettu riittävästi huomioon opetussuunnitelmassa"*.

Aineistosta ilmenee myös tyytyväisyyttä viittomakielen opetukseen. Tyytyväisyyteen vaikuttaneita tekijöitä nähtiin olevan muun muassa viittomakielen opettajat sekä myös oppisisällöt ja opetustavat. Opetuksen sisältöihin oltiin tyytyväisiä, kun opetettiin enemmän historiaa, kulttuuria sekä viittomakielen rakennetta, tilan käyttöä, paikantamista sekä kielioppisääntöjä (tosin kielioppisääntöjen hyötyä myös kyseenalaistettiin). Kyseisenlaista opetusta olisi kuitenkin kaivattu jo ensimmäiseltä luokalta alkavaksi, *"samalla tavalla kuin suomen kieltä"*.

Viittomakielen opettajina kerrottiin olleen itsekkin viittomakielisiä opettajia. Vasta valmistuneen viittomakielen opettajan kerrottiin sytyttäneen innostuksen kulttuurihistoriaa kohtaa, jonka myötä kyseinen vastaaja koki viittomakielisen identiteettinsä kasvaneen. Viittomakielen opetukseen peruskoulussa ollaan siis oltu sekä tyytyväisiä, että tyytymättömiä. Vastauksista ilmenee viittomakielen opetuksen tärkeänä pitäminen ja sitä olisi kaivattu sekä määrällisesti että laadullisesti enemmän; *"Olisin kyllä toivonut saavani viittomakielen opetusta, äidinkieleni opetusta"*.

Kaksikielisyyden tukemista kartoittavan kysymyksen kohdalla kuuroista vastaajista koulun tuen kaksikielisyytensä kehitykseen maininneiden vastaajien osalta kaksikielisyyden tukeminen koulun osalta nähtiin osittain vähäisenä, vastauksissa ilmenee toive sekä viittomakielen että suomen kielen opetuksen panostamiseen. Toisaalta koulu nähtiin kielen kehityksen kannalta myös tärkeänä vaiheena sellaisen vastaajan osalta, joka pääsi

viittomakieleen kunnolla kosketuksiin vasta esikoulun alettua. Kyseisillä vastauksilla on yhteneväisyyttä tuoreen viittomakielen oppimistuloksia (Huhtanen ym. 2016) kartoittavaan selvitykseen, jonka mukaan viittomakieli äidinkielenä -oppimäärälle varattujen viikkotuntien ei nähdä riittävän oppisisältöjen käsittelyyn.

Kyselyyn vastanneista kuuroksi itsensä identifioineista suurin osa oli käynyt peruskoulunsa viittomakielisessä ympäristössä tai viittomakieliseen kouluympäristöön pääsy oli mahdollistettu joko viikoittain tai kielikylypyviikkojen omaisesti muutaman kerran vuodessa. Kuurojen koulun opetuksen opetustasoa on arvosteltu heikommaksi yleisopetukseen verrattuna (Lehtomäki ym. 2002: 97) ja kyseinen näkökulma tulee esiin myös tämän tutkimuksen aineistossa vastaajan kertoessa käyneensä muutamien oppiaineiden tunneilla yleisopetusta tarjoavassa koulussa, sillä kuurojen koulun opetustaso oli hänen mukaansa ”aika heikkoa”. Vaikka viittomakielistä opetusta oltiin saatu (vaikkakin viittomakieleessä ilmeni vaihtelua viittomakieltä hyvin taitavista opettajista viitottua puhetta käyttäviin opettajiin), oltiin viittomakielen opetukseen pääosin tyytymättömiä ja äidinkielen opetusta olisi kaivattu selkeästi enemmän.

Kyselyyn vastanneista huonokuuloisiksi itsensä identifioineista neljä viidestä kertoi käyneensä peruskoulun kuurojen koulussa tai ”kuulovammaisten koulussa”, joko koko kouluaikansa tai osittain. Kuurojen kouluissa opetus tapahtui pääsääntöisesti viittomakielellä ja koulussa oli käytössä viittomakieli. Viittomakieliseen opetukseen näissä koulussa oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Tyytymättömyyttä toi se, ettei koulussa kaikki osannut viittoa ja osan viittomakielen taito vaihteli. Tyytyväisiä oltiin kouluympäristöön, jossa kaikki (sekä kuurot että kuulevat) osasivat viittoa. Viittomakielinen kouluympäristö koettiin myös tiedonsaannin kannalta positiivisena asiana. ”Huonokuuloisten koulua” käyneiden opetuskieli vaihteli viittomakielestä viitottuun puheeseen ja puhuttuun suomeen. Myös itse viittomakielen opetus on ollut vaihtelevaa eri kouluissa. Kuurojen koulujen viittomakielen opetukseen oltiin tyytyväisiä, mutta ”kuulovammaisten koulussa” viittomakielen opetus nähtiin toisaalta mukavana lauseita ja eläimiä opettaessa, toisaalta taas viittomakielen opetus on nähty melko olemattomana. Kuuron viittomakielisen koulunkäyntiavustajan kerran viikossa pitämä viittomakielen tunti, jossa katseltiin viittomakielisiä videoita ja kuunneltiin erilaisia tarinoita, ei nähty ”oikeana” viittomakielen opetuksena. Yleisopetuksessa koulutiensä käyneen huonokuuloisen viittomakielisyyttä ei huomioitu, eikä hän saanut koulussa viittomakielen opetusta: ”Koulussa opettajat eivät huomioineet kuulovammaa”, ”Olisin halunnut opetella ja opiskella viittomakielellä”. Huonokuuloisista vastaajista yksi kertoi kaksikielisyysden tukemisen olleen kouluaikana hy-

vää ja yksi vastaajista toi vastauksissaan esille tietyn kuurojenkoulun olleen merkittävässä asemassa kaksikielisyyden kehityksessä ja tukemisessa, erityisesti viittomakielen osalta. Yleisopetuksessa olleen huonokuuloisen osalta kaksikielisyyden tuki koulun osalta puuttui täysin.

Kyselyyn vastanneista viidestä kuulevasta kaikki kertoi käyneensä peruskoulunsa yleisopetuksessa, eikä viittomakieli ollut käytössä opetuksessa. Myöskään viittomakielen opetusta kyseiset kuulevat vastaajat eivät olleet saaneet. Yksi vastaajista kertoi perheen esittäneen toiveen opetuksen järjestäjälle *”kaksikielisyyden jonkinlaisesta tukemisesta”*, mutta tähän toiveeseen ei opetuksen järjestäjän taholta vastattu. Myöskään lukiossa ei vastattu viittomakielisen nuoren aikuisen omaan toiveeseen saada viittomakielen tunteja. Viittomakieli näkyy kuulevien vastaajien koulu-aikaan liittyvissä vastauksissa lähinnä itsensä pitäminä opetustuokioina, jossa he opettivat viittomia luokkalaisillensa. Kaksikielisyyttä ei kuulevien vastaajien kohdalla heidän oman näkemyksensä mukaan tuettu lainkaan peruskoulun puolesta. Toive viittomakielisestä opetusympäristöstä näkyy selkeästi ainakin yhdessä vastauksista: *”Nyt jälkeinpäin ajateltuna olisin ehdottomasti halunnut käydä edes osan oppivelvollisuudestani viittomakielellä.”* Viittomakielistä tai viittomakielen opetusta ei viittomakielisillä kuulevilla nuorilla aikuisilla peruskoulussa ole siis ollut eikä perusopetuksen nähdä tukeneen kaksikielisyyttä millään tavalla. Pääpaino perusopetuksessa on suomenkielisessä opetuksessa ja suomen kielessä.

6.3 Kaksikulttuurisuus

François Grosjeanin (2010: 27) mukaan kaksikulttuuriseksi määritellään ihminen, joka ottaa osaa ja sopeutuu kahteen eri kulttuuriin vaihtelevassa määrin. Kulttuuriin sopeutumiseen katsotaan kuuluvaksi muun muassa kieli, asenteet ja arvot (Grosjean 2008: 212-215). Tässä viittomakielisten nuorten kaksikielisyyttä koskevassa tutkimuksessa kaksikulttuurisuudella ja kahdella kulttuurilla tarkoitetaan kuurojen kulttuuria ja kuulevien kulttuuria sekä käytetään kulttuuri-käsitteen lisäksi käsitteitä kuurojen maailma ja kuulevien maailma (kuten mm. Luukkainen (2008) väitöskirjassaan on käyttänyt).

Luukkaisen (2008) tutkimuksessa kuurojen ja kuulevien maailmojen jakoa ja vastakkainasettelua pidettiin viittomakielisten kuurojen mielestä hyödyttömänä ja sama näkyi myös tämän tutkimuksen aineistossa. Kysymyksen asetelussa oli selkeästi tuotu käsitteet kuurojen kulttuuri, kuulevien kulttuuri, kuurojen maailma ja kuulevien maailma,

jotta varsinaisen kulttuurisen suhtautumisen lisäksi esiin saataisiin mahdollisesti nousemaan heidän ajatuksiaan kuurojen ja kuulevien ”maailmojen” vastakkainasettelusta, vaikkakaan tämän ajatuksen esille nostaminen ei ollut kysymyksen ydin. Kahdessa vastauksessa kuitenkin tämä aihe nostettiin esille: *”En pidä kuurojen ja kuulevien kulttuurien erottelusta”*, *”Eivät nämä [kuurojen maailma ja kuulevien maailma] silti toistensa poisulkevia ole vaan enemmänkin jatkuvasti limittäin kulkevia”*. Nämä vastaajat kuitenkin kertoivat samanaikaisesti vastauksissaan suhteestaan kuurojen kulttuuriin tai maailmaan. Monet vastaajista kertoivat suhtautumisistaan ja kokemuksistaan kuurojen ja kuulevien kulttuureihin/maailmoihin liittyen tuomatta esiin näkemyksiään vastakkainasetteluun liittyen.

Yksi vastaajista toi kaksikielisyyteen liittyvien kysymysten kohdalla esille viittomakielen omaksumisen puutteen lapsuusaikanaan ja tämän vaikutuksen kaksikielisyyden tunteeseen. Vaikkakin aidon kaksikielisyyden tunne ja viittomakielen taito puuttuivat, koki vastaaja silti olevansa kaksikulttuurinen: *”Nyt olen enemmänkin kaksikulttuurinen, vaikkakin toisen kulttuurin kieli on kunnolla oppimatta.”* Kuitenkin suhteestaan kuurojen ja kuulevien kulttuureihin vastaaja kertoi, ettei koe kuuluvansa kuurojen maailmaan ja piti harmillisena tilannetta, ettei voinut kokea kuuluvansa kuuron vanhempansa (kuurojen) maailmaan. Tietoa kuurojen kulttuurista vastaaja oli saanut lähinnä kuurojenyhdistyksen CODA-leiriltä ja sieltä saatu tieto oli luonut suurilta osin vastaajan kokeman *”pienen kuurotjuuret-tunteen”*. Tietoa kuurojen kulttuurista vastaaja ei ollut saanut perheeltään, johtuen viittomakielen taidon puutteesta: *”Perheeltä en [ole saanut tietoa kuurojen kulttuurista], tähän olisi auttanut kyllä yksinkertaisesti se, että minulle olisi jo pienenä opetettu viittomakieli.”* Kieli on osa kulttuuria ja kulttuuriin identifioitumista (Grosjean 2008: 212-215). Tämä näkyy myös edellä mainitussa tilanteessa: vastaajan kuuron vanhemman ja CODA-leirien myötä vastaaja koki itsensä kaksikulttuuriseksi, mutta kuurojen maailmaan vastaaja ei kokenut kuuluvansa johtuen viittomakielen taidon puutteesta. Vastaaja itsekin toi esille sen, että viittomakielen omaksuminen lapsena olisi edistänyt tiedon saantia kuurojen kulttuurista ja kuurojen maailmaan kuulumista.

Kahdeksastatoista vastaajasta kolme kertoi vastauksissaan selkeästi, että kokee olevansa kuurojen ja kuulevien maailmojen välissä, yksi vastaajista käytti myös termiä *”väliinputoaja”*. Toinen vastaajista koki, ettei kuulu kumpaankaan maailmaan, ja esille nousi myös syrjintä: *”En koe kuuluvani kumpaakaan maailmaan, sillä molemmissa koen syrjintää. Kuurojen mielestä olen liian kuuleva ja kuulevien mielestä olen kuuro.”* Sama kuulon vaikutus kulttuureihin kuulumisessa näyttäytyy kahden vastaajan vastauksessa.

Molempiin kulttuureihin siis osittain samaistutaan, mutta kuulumista kumpaankaan kulttuuriin tai maailmaan ei täysin koettu, vaikkakin tietoa kuurojen kulttuurista kyseiset vastaajat kertoivat saaneensa riittävästi. Kumpaankaan kulttuuriin tai maailmaan kuulumista ei kuitenkaan täysin poissuljettu, sillä kukaan edellä mainituista vastaajista ei kertonut kuuluvansa vain jompaankumpaan kulttuuriin/maailmaan. Jonkinlaista etäisyyttä kuurojen kulttuurista kuitenkin tuo ilmi kuurojen vanhempien kuulevien lasten leireiltä saatu oppi ”— *kuuroista ja heidän kulttuuristaan*”. Kuurojen ja kuulevien maailmojen ”välissä” elämisestä näkyy vastauksissa sekä neutraalia maailmojen välissä elämistä, että kuulon vaikutuksen tuomaa epävarmuutta kulttuuriin kuulumisesta, jossa jotkut vastaajat kokivat olevansa tai muut antoivat heidän ymmärtää olevan liian kuulevia kuurojen maailmaan ja liian kuuroja kuulevien maailmaan.

Vastaajista seitsemän ilmaisi selkeästi kuuluvansa tai kuuluneensa sekä kuurojen että kuulevien kulttuureihin/maailmoihin. Ympäristö vaikutti siihen, kumpaan kulttuuriin he kokivat eri tilanteissa kuuluvansa: kun suurin osa paikalla olijoista oli kuuroja tai kun kuurojen kanssa vietettiin aikaa, he kokivat kuuluvansa kuurojen kulttuuriin/maailmaan, kuulevien kulttuuriin/maailmaan taas silloin kun oltiin kuulevien kanssa. Muutama kuulevista vastaajista kertoi kuuluvansa kuurojen maailmaan muun muassa silloin, kun tulee tarvetta puolustaa kuuroja tai viittomakielisten oikeuksia sekä korjata vääriä uskomuksia tai epäkohtia. Yksi vastaajista kertoi kokeneensa nuorempana kuuluvansa molempiin maailmoihin, mutta koki nykyään kuuluvansa kokonaan kuurojen maailmaan.

Aineistossa ilmeni ero kulttuurien/maailmojen ”väliin” sekä molempiin kulttuureihin/maailmoihin itsensä identifioivien vastauksissa. Tämä näkyi kokemuksena kulttuuriin kuulumisessa. Vastaajat, jotka kokivat elävänsä kuurojen ja kuulevien kulttuurin tai maailmojen välissä, toivat vastauksissaan esille selkeästi sen, etteivät kokeneet kuuluvansa täysipainoisesti kumpaankaan kulttuuriin. Kuurojen ja kuulevien kulttuurien välissä eläviksi kertoneista vastaajista yksi on kuuleva ja kaksi huonokuuloista. Huonokuuloiset vastaajat kertoivat kuulon vaikuttaneen kulttuureihin identifioitumiseen ja tämä tapahtui ympäristön vaikutuksesta. Molempiin kulttuureihin tai maailmoihin kuuluviksi kokeneet vastaajat toivat esiin myönteisempää kokemusta kulttuureihin kuulumisesta. Kuulevien ja kuurojen maailmoihin identifioituneiden joukossa oli kuuroja, huonokuuloisia ja kuulevia vastaajia.

Muutama vastaajista kertoi samaistuvansa enemmän vain kuurojen maailmaan tai kuulevien maailmaan. Vastaaja, joka kertoi samaistuvansa kuulevien maailmaan, ei kuitenkaan tuntenut kuurojen maailmaa vieraaksi. Kuurojen maailmaan samaistuneista kaksi kertoi, ettei ole koskaan tuntenut kuuluvansa kuulevien maailmaan tai tunsikseen

olonsa ulkopuoliseksi kuulevien maailmassa. Kuulevien maailmaan kuulumiseksi kerrottiin tarvittavan jokin yhteinen yhdistävä asia, esimerkiksi harrastustoiminta.

Kaksikulttuurisuus ei ole aina tasapainoista, usein toinen kulttuureista on dominoivampi: tämä ei tee henkilöstä vähemmän kaksikulttuurista (Grosjean 2008: 216). Tämä kahden kulttuurin tasapainon vaihtelu näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa: osa kokee olevansa tietyissä tilanteissa enemmän jompaankumpaan kulttuuriin kuuluva, osa kokee kuuluvansa molempiin ja osa enemmän vain toiseen. Myös eri elämänvaiheiden vaihtelu kulttuuriin liittyen näkyy aineistossa; yksi vastaajista kertoi eläneensä vaiheen, jolloin ei halunnut olla yhteydessä viittomakielisiin, vaan yritti parhaansa mukaan pärjätä pelkästään suomen kielellä, oli vahvasti kuulevien kanssa ja yritti samaistua kuuleviin. Vaihe kesti muutaman vuoden, jonka jälkeen kyseinen vastaaja alkoi tavata jälleen viittomakielisiä.

Kyselyyn vastanneista viittomakielisistä nuorista aikuisista suurin osa kertoi saaneensa mielestään tarpeeksi tietoa kuurojen kulttuuriin liittyen. Pääasiallisina tiedon lähteinä kerrottiin koulu, perhe, kaverit sekä sosiaalinen media ja internet. Näiden lisäksi mainittiin muun muassa leirit, tapahtumat, kuntoutusohjaaja ja yhdistys. Kuurojen liiton tarjoama tieto koettiin olleen toisinaan liian ”*kliinistä ja kuivaa*”, eikä siihen oltu aina tartuttu. Muutamat kertoivat saaneensa tietoa koulusta, mutta koulun merkitys kuurojen kulttuurista tiedon välittäjänä jäi aineistossa vähäiseksi. Monet vastaajista koki saaneensa tietoa kuurojen kulttuurista vasta aikuisikään tullessa tai aikuisiässä, myös oma aktiivisuus tiedon hankinnassa nähtiin merkittävänä. Yliopisto mainittiin useaan kertaan merkittävänä kuurojen kulttuuriin liittyvän tiedon lähteenä, yliopiston kautta saatu tieto kuurojen kulttuurista nähtiin kattavana.

6.4 Viittomakielisten nuorten aikuisten toiveet kaksikielisyyden tukemiseksi

Kaksikielisyyden tukemiseen nähdään kuuluvan muun muassa rikkaan kielellisen ympäristön tarjoaminen lapselle, molempien kielten kielimallin ja virikkeiden tasapuolinen tarjoaminen, lapsen mahdollisuus käyttää molempia kieliään tasapuolisesti sekä molempien kielten opetuksen tarjoaminen koulussa (kts. luku 2.2 Kieliympäristön merkitys). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuoda esille viittomakielisten nuorten aikuisten oma näkemys aiheeseen sekä tuoda esille heidän toiveensa ja ideansa kaksikielisyyden tukemiseksi lasten kohdalla nykyaikana.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneista viittomakielisistä nuorista aikuisista toi esille mielipiteitä kaksikielisyyden tukemiseksi lapsuusaikana. Nämä mielipiteet esiintyvät sekä toiveina, kuinka olisivat halunneet omassa lapsuudessaan heidän omaa kaksikielisyttään tuettavan, että mielipiteinä kaksikielisyyden tukemista nykyaikana käsittelevän kyselyn kysymyksen kohdalla (Miten lasten kaksikielisyttä voitaisiin sinun mielestäsi nykyaikana tukea?).

Vastaajat toivat omaa lapsuuttaan ja nuoruuttaan koskevien kysymysten vastauksissa esille selkeästi toiveensa kaksikielisyyden tukemiselle ja tämä on painottunut aineistossa perusopetukseen. Nyt nuorena aikuisena lapsuuttaan tarkastelevien vastaajien vastauksista näkyy aito kiinnostus ja halu viittomakielen opetukseen; viittomakielen opetusta olisi kaivattu enemmän ja myös kiinnostus oppivelvollisuuden suorittamiseen viittomakielellä (edes osittain) näyttäytyy suorasanaisesti aineistossa.

”Nyt jälkepäin ajateltuna olisin ehdottomasti halunnut käydä edes osan oppivelvollisuudestani viittomakielellä.” (Kuuleva vastaaja)

”Olisin kaivannut enemmän viittomakielen opetusta, johon olisi otettu vakavasti. – Viittomakieltä ei ole tarpeeksi arvostettu, minkä takia sitä ei otettu riittävästi huomioon opetussuunnitelmassa.” (Kuuro vastaaja)

”Olisin kyllä toivonut saavani viittomakielen opetusta, äidinkielen opetusta.” (Kuuro vastaaja)

Vastauksissa ilmenee yhteneväisyys viimeisimpien viittomakieltä koskevien selvitysten kanssa (Huhtanen ym. 2016, kts. luku 4 Viittomakielisen opetuksen aaltoja), joiden mukaan viittomakieli äidinkielenä -oppimäärälle ei ole varattu riittävästi oppitunteja. Useilla kyselyyn vastanneilla viittomakielisillä nuorilla aikuisilla on ollut aito mielenkiinto ja halu viittomakielen ja viittomakieliseen opiskeluun peruskoulussa, mutta opetusta ei ole tarjottu tarpeeksi. Myöskään viittomakielisen lapsen vanhemman toive kaksikielisyyden tukemisesta perusopetuksessa ei ole toteutunut, vaikkakin laissa mainitaan viittomakielen opetuksen mahdollisuudesta äidinkielenä huoltajan valinnan mukaan (finlex.fi). Vastauksissa nousee epäily viittomakielen arvostuksen puutteesta, jolla olisi vaikutuksensa viittomakielen ja viittomakielisen opetuksen järjestämiseen. Vaikka viittomakielinen ja viittomakielen opetus ovat kaksikielisyyden kehityksen kannalta tärkeitä, ei tämä ole kaikkien viittomakielisten nuorten aikuisten kohdalla heidän lapsuusaikana toteutunut ja tähän he toivoisivat muutosta tulevaisuudessa kaksikielisten viittomakielisten lasten kohdalla.

Lasten kaksikielisyyden tukeminen perusopetuksessa nousee esiin myös viittomakielisten nuorten aikuisten vastauksissa kysymyksen kohdalla, jossa kartoitettiin vastaajien ajatuksia ja ideoita lasten kaksikielisyyden tukemista nykyaikana. Kaksikielisyyden tukemisen oleellisena asiana nähtiin erityisesti viittomakielen opetus: lapsille toivottiin viittomakielen opetusta ja todistusta opetuksen saamisesta sekä kuuleville lapsille mahdollisuus osallistua viittomakielen opetukseen. Viittomakielistä ja viittomakielen opetusta toivottiin niin kuuroille, kuuleville, codille kuin huonokuuloisillekin. Erityisesti kuulevien lasten viittomakielen opetus nähtiin tukevan nuoren oppimista ja helpottavan perheen välistä kommunikointia. Opetukseen liittyvänä toiveena tulevaisuuden suhteen nähtiin myös viittomakieltä osaavat henkilöt kouluihin. Vastauksissa nousi esille kaksikielisyyden tukemisen tärkeys *”implantoinnin ja yleisopetuksen suosion kasvaessa”*. Vastaajan mukaan yleisopetuksessa pitäisi ottaa huomioon lapsen kaksikielisyys sekä tukea viittomakieltä. Tutkimuksen aineistoissa kahdeksastatoista kyselyyn vastanneesta kaksitoista mainitsi perusopetuksen (tarjoaman viittomakielen tai viittomakielisen opetuksen) lasten kaksikielisyttä tukevana asiana tulevaisuudessa. Perusopetus nähtiin siis merkittävänä vaikuttajana kaksikielisyyden tukemisessa ja tähän toivottiin panostusta kaksikielisten lasten kohdalla heidän kaksikielisyytensä tukemiseksi.

Toiveina ja ideoina lasten kaksikielisyyden tukemiseksi nykyaikana nousi viittomakielen ja viittomakielisen opetuksen merkitys perusopetuksessa, mutta tämän lisäksi keskeisinä teemoina lasten kaksikielisyyden tukemiseen nousivat vanhempien sekä lääkäreiden/lääketieteen/asiantuntijoiden/neuvoloiden merkitys.

”Lääkäreillä ja lääketieteen ”asiantuntijoilla” on ylivalta kaksikielisyyden kohtalon ratkaisemisessa. Ensimmäinen askel olisi kokemusasiantuntijuuden korostaminen terveysalojen oppilaitoksissa eli enemmän yhteistyötä lääketieteen edustajien kanssa, jolloin he ymmärtäisivät kaksikielisyyden merkityksen kuurojen lastenkin kohdalla.”

Lääketieteen rooli nähdään siis merkittävänä tekijänä viittomakielisten lasten kaksikielisyyden tukemisessa. Lääkäreiden ja sairaaloiden toivotaan antavan kaksikielisten lasten vanhemmille tasa-arvoista ja neutraalia tietoa lapsen kielen kehitykseen liittyen sekä sairaalalta toivottiin tukea lapsen kaksikielisyteen. Myös neuvolan ja varhaiskasvatuksen merkitys tiedonantajana vanhemmille yhteisen tunnekielen tärkeydestä nähdään tärkeänä. Viittomakieliset nuoret aikuiset ovat tietoisia yhteiskunnan ja lääketieteen vaikutuksesta viittomakielisen lapsen kaksikielisyyden tukemiseen (sekä tukemattomuuteen) ja kehittymiseen ja tämä näkyy aineistossa. Vastauksissa ilmenee selkeä toive lääketieteen ja sairaaloiden tuesta viittomakielisten kaksikielisten lasten kaksikielisyyden tukemiseen sekä

vanhemmille annettavaan tietoon kaksikielisyyden tukemiseksi. Tämän lisäksi vastauksissa nousee selkeitä ideoita, kuinka edellä mainittua tilannetta voisi edistää, kuten esimerkiksi kokemusasiantuntijuuden vieminen oppilaitoksiin sekä vertaistukitoiminta kaksikielisten lasten vanhemmille.

Kaksikielisten lasten vanhempien tuki lapsen kaksikielisyyden kehitykselle nähtiin sekä vanhemmille annettavan tiedon, että vanhempien oman toiminnan näkökulmasta. Vanhemmille toivotaan annettavan tietoa muun muassa lasten kaksikielisyyden hyödyistä kielen ja ajattelun kehityksen lisäksi kulttuurin ja identiteetin näkökulmista. Aineistossa nousee esille myös viittomakielisten lasten vanhempien kohtaaminen kuurojen yhteisön näkökulmasta: ” – – *vanhemmat on toivotettava tervetulleiksi yhteisöömme, sillä voi olla heille todella vieraannuttava kokemus, jos oma lapsi kuuluukin nurkkakuntaiseen, täysin vieraaseen yhteisöön.*” Kaksikielisyyden tukemisessa nykyaikana ei siis ole keskiössä pelkästään lapsi, vaan myös hänen vanhempansa sekä ympäröivä yhteiskunta. Se, kuinka ja minkälaista tietoa kaksikielisen lapsen vanhemmalle annetaan sekä kuinka lapsi ja vanhemmat otetaan vastaan kuurojen yhteisöön, nähdään merkittävänä tekijänä lapsen kaksikielisyyden tukemisessa. Vanhempien oman toiminnan näkökulmasta puolestaan esiin nousee vanhempien käyttämä kieli lapsille sekä vanhempien vastuu kaksikielisyyden tukemisessa: ”*Ennen koulua on vanhempien vastuulla antaa lapsille kaksikielisyyden ympäristö.*” Yhdessä aineiston vastauksista tuli selkeästi esille mielipide siitä, että lapselle tulisi tarjota viittomakieltä vauvaiästä asti omana kielenään, ei pelkästään tueksi, kun taas kahdessa vastauksista nähtiin tukiviittomat, viitottu puhe sekä selkeä ja rauhallinen puhe kaksikielisyyttä tukevana tekijänä. Pääasiallisesti vastauksissa vanhempien ja kotona käytettävän kielen suhteen esille nousi kahden kielen tasapuolinen käyttö ja viittomakielen tukeminen. Toisaalta, mikäli kotona ei ole mahdollisuutta kahden kielen käyttöön, nähtiin muun ympäristön (kaverit, koulu, muut sukulaiset...) olevan mahdollisuus kielten käyttöön ja kaksikielisyyden tukemiseen. Myös CODA-toiminta, leirit ja lasten vertaistukitoiminta nähtiin tärkeänä osana kaksikielisyyden tukemista nykyaikana ja tulevaisuudessa.

Viittomakielisten nuorten vastauksissa nousi esille useita eri näkökulmia kaksikielisten lasten kaksikielisyyden tukemiseen nykypäivänä. Vastauksista ilmeni, että useat vastaajat olivat selkeästi pohtineet asiaa ja vastasivat kysymykseen kattavasti. Tästä voisi päätellä, että kaksikieliset viittomakieliset nuoret aikuiset pitävät tärkeänä kaksikielisyyden tukemista lapsuusaikana ja haluavat kaksikielisyyttä tuettavan. Yhdestä vastauksesta nousi esille myös enne viittomakielen vähenemisestä tulevaisuudessa, tähän toivottiin reagointia: ” – – *olisi hyvä saada ihmisiä innostumaan viittomakielestä ja kertoa sen*

rikkaudesta.” Tästä, kuten lähes kaikista muistakin vastauksista, ilmenee halu viittomakielen puolustamiseen. Viittomakieltä ja kaksikielisyyttä pidetään tärkeänä ja näitä halutaan ylläpitää sekä pyrkiä turvaamaan kaksikielisten lasten tasapainoinen kaksikielisyyden kehitys.

6.5 Yhteenveto tutkimuskysymysten vastauksista

6.5.1 Millainen käsitys viittomakielisillä nuorilla aikuisilla on kaksikielisyydestään ja kaksikulttuurisuudestaan?

Tutkimuksessa ilmeni viittomakielisten nuorten aikuisten tietoisuus omasta kaksi- ja monikielisyydestään ja tämä näyttäytyi pääasiallisesti positiivisena. Tietoisuutta vastaajien kaksikielisyydestä korosti se, että aineistosta nousi esille monia eri näkökulmia kaksikielisyydestä ja sen tukemisesta sekä niihin vaikuttaneista tekijöistä. Suurin osa käytti suomalaista viittomakieltä ja suomen kieltä arkielämässään ja tämän lisäksi käytössä oli muitakin puhuttuja ja viitottuja kieliä. Vastauksista nousi esiin myös käsite *monikielisyys*. Kaksikielisyyden etuja tiedostettiin ja haittana nähtiin pääosin vain ihmisten ennakkoluulot ja asenteet. Aineistosta nousi esille myös epävarmuus oman kaksikielisyyden suhteen, johtuen toisen kielen heikommasta käyttötaidosta ja tämän myötä tunnekielen puuttumisesta läheisen ihmisen kanssa.

Tutkimuksen mukaan ne kyselyyn vastanneista kaksikielisistä, jotka olivat omaksuneet suomalaisen viittomakielen ja suomen kielen lapsuudessaan, käyttivät näitä kieliä myös lapsuusiän jälkeen arjessaan. Viittomakieli ja suomen kieli olivat käytössä erilaisissa tilanteissa sekä eri ihmisten kanssa ja kuurot käyttivät joissain tilanteissa viittomakieltä tulkin välityksellä. Monille kuuroille suomen kieli tarkoitti nimenomaan kirjoitettua kieltä ja suomea käytettiin muun muassa sosiaalisessa mediassa, yhteydenpidossa sekä viittomakieltä taitamattomien kanssa. Sen sijaan ne vastaajista, joiden lapsuusaikana kotona ei käytetty viittomakieltä (vaikka vanhemmat/vanhempi osaisikin viittomakieltä) eikä kaksikielisyyden kehitystä lapsuusaikana tuettu, eivät myöskään nykyään käytä viittomakieltä arkielämässään. Viittomakielen käytön ja kaksikielisyyden tukemisen vähäisyydestä oltiin harmissaan ja viittomakieltä sekä tukea kaksikielisyyteen olisi selkeästi kaivattu enemmän. Aidon kaksikielisyyden tunteen puute ja toisen kielen heikompi käyttötaito ei kuitenkaan tämän tutkimuksen mukaan poistanut kaksikulttuurisuuden tunnetta.

Viittomakieliset nuoret aikuiset näkivät kaksikielisyyden hyötyjä monesta näkökulmasta ja kaikki vastaajista toivat vastauksissaan esille yhden tai useamman kaksikielisyyden hyödyn. Kaksikielisyyden hyötyinä nähtiin muun muassa kielten tuki toisillensa (sekä silloin kun kieliä on omaksuttu, että nykyään), laajempi sanavarasto, kulttuurikäsitys, vahva kahden kielen hallinta sekä vaikutus identiteettiin. Viittomakieliset nuoret aikuiset myöskin tunnistivat kaksikielisyyden tukemiseen ja tukemattomuuteen vaikuttaneita tekijöitä sekä toivat esille asioita, jotka olisivat voineet edesauttaa kaksikielisyyden tukemista.

Tutkimuksen aineistossa esiintyi vaihtelua viittomakielisten nuorten aikuisten suhtautumisessa kuurojen ja kuulevien kulttuuriin/maailmaan. Vaihtelua esiintyi sekä eri henkilöiden, että yksittäisten henkilöiden eri elämänvaiheiden välillä. Vastauksissa ilmeni suhtautuminen kuurojen ja kuulevien kulttuureihin/maailmoihin pääasiallisesti seuraavasti: kuurojen ja kuulevien maailmojen välissä, kuurojen ja kuulevien maailmaan/kulttuuriin samaistuvat sekä kuurojen tai kuulevien maailmaan samaistuvat. Mielienkiintoisena mainintana aineistossa nousi vastaajan itsensä esille tuomana ajatus siitä, että tietoa kuurojen kulttuurista ja kuurojen maailmaan kuulumista olisi edistänyt viittomakielen omaksuminen lapsena. Tämä toimii mielestäni hyvänä esimerkkinä kielen vaikutuksesta kulttuuriin sopeutumisessa.

6.5.2 Miten viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden kehittymistä on heidän omasta mielestään tuettu?

Kaksikielisyyden tukeminen näyttöytyy tutkimuksessa sekä positiivisessa valossa, että tuen puutteena. Pääasiallisesti vastauksista ilmeni positiivinen tukeminen ja kannustus kaksikielisyyteen, mutta osa huonokuuloisista ja kuulevista vastaajista kertoi vastauksissaan viittomakielen vähäisyydestä tai sen puutteesta kokonaan lapsuudessaan. Tutkimustuloksista voi päätellä kahden kielen kehityksen tukemisella olevan selkeä yhteys aikuisiän kaksikielisyyden käsitykseen ja kahden kielen käyttöön jokapäiväisessä elämässä. Mikäli kaksikielisyyttä ei lapsuusaikana tueta, jää toisen kielen omaksuminen ja käyttö vähäiseksi tai olemattomaksi. Nämä kyselyyn vastanneet, joiden kaksikielisyyttä ei heidän omasta mielestään tuettu, olisivat selkeästi toivoneet saavansa tukea kaksikielisyyteensä lapsuusaikanaan.

Perheen merkitys kaksikielisyyden tukemisessa ennen kouluikää nousi tutkimuksen aineistossa merkittävään osaan, sillä lähes kaikkien kohdalla perheessä käytettiin viittomakieltä sekä kuulevien ja huonokuuloisten perheissä viittomakielen lisäksi suomen

kieltä. Vanhempien myönteinen suhtautuminen viittomakieleen ja lukemiseen kannustaminen suomen kielen kehityksen tukemiseksi nähtiin erityisenä kaksikielisyyden tukemisenä lapsuusaikana. Myös oma asenne ja aktiivisuus lapsuusaikana nähtiin merkittävänä kaksikielisyyteen vaikuttavana asiana. Suomen kielen kehitystä on vastausten mukaan tukenut muun muassa sukulaiset, naapuruston lapset, päiväkotit sekä televisio. Aineistosta nousi positiivisen tukemisen vastakohtana viittomakielen vähäisyys tai puuttuminen lapsuudessa, sekä ympäristössä että perheessä. Tämä aiheutti perheen sisäisestä kommunikatiosta paitsi jäämistä sekä yleisenä tietämättömyyden tunnetta.

Päivähoidolla ja peruskoululla on ollut suuri rooli kaksikielisyyden tukemisessa monen vastaajan lapsuusiässä. Päivähoidon nähtiin tukeneen kaksikielisyyden kehitystä erityisesti suomen kielen osalta, kun perheessä on ollut käytössä viittomakieli. Myös viittomakielen käytön mahdollisuus päivähoidossa nousee aineistossa merkittäväksi osaksi kaksikielisyyden kehittymistä sekä lapsuudenajan kielellistä ympäristöä. Kaikkien osalta näin ei tosin ole ollut, sillä muutaman huonokuuloisen kohdalla kaksikielisyyden tukeminen ja viittomakielen käyttö on ollut vaihtelevaa: päivähoito on tukenut suomen kielen kehitystä, mutta viittomakielen tukeminen on tullut muualta.

Koulun tuki kaksikielisyyden kehitykselle näyttäytyy tutkimuksessa vaihtelevana. Viittomakielisessä opetusympäristössä näkyi paljon vaihtelua viittomakielellä opettajien viittomakielen taidon osalta, hyvin viittomakieltä osaavista opettajiin, jotka eivät osanneet hyvin viittomakieltä. Peruskouluaikeeseen viittomakielen opetukseen oltiin kuurojen vastaajien osalta oltu pääosin tyytymättömiä, johtuen viittomakielen opetuksen vähäisyydestä ja sisällöstä. Tyytyväisiä oltiin, kun opetuksen sisältönä oli enemmän muun muassa viittomakielen rakennetta, historiaa ja kulttuuria. Toiveena esitettiin panostaminen viittomakielen ja suomen kielen opetukseen. Kuulevien viittomakielisten vastaajien osalta koulun tuki kaksikielisyydelle nähtiin olemattomana, sillä viittomakielen opetusta kyseiset kuulevat vastaajat eivät olleet saaneet eikä kaksikielisyyttä heidän oman näkemyksensä mukaan tuettu lainkaan perusopetuksessa. Myöskään viittomakielisten kuulevien lasten vanhempien sekä lasten omaan toiveeseen viittomakielen opetuksen suhteen koulu ei vastannut. Kuurojen koulussa koulunsa käyneet huonokuuloiset olivat pääosin tyytyväisiä viittomakieliseen opetukseen sekä viittomakieliseen kouluympäristöön näissä kouluissa. Koulu oli merkittävänä osana kaksikielisyyden tukemisessa erityisesti silloin, kun viittomakielen pariin päästiin vasta esikoulun alettua.

6.5.3 Miten viittomakieliset nuoret aikuiset toivoisivat lasten kaksikielisyyttä tuettavan?

Kyselyyn vastanneista viittomakielisistä nuorista aikuisista lähes kaikki toivat esiin mielipiteitä ja ideoita kaksikielisyyden tukemiseksi lapsuusaikana. Vastauksista nousi esille useita eri näkökulmia. Keskeisinä teemoina lasten kaksikielisyyden tukemiseksi nousivat perusopetus, perhe ja lääketiede. Osa toiveista ilmeni omaa lapsuutta koskevien kysymysten kohdalla ja näissä kaksikielisyyden tukemisen toive painottuu perusopetukseen: viittomakielen opetusta ja viittomakielistä opetusta olisi kaivattu enemmän, myös kuulevien kaksikielisten oppivelvollisuuden suorittaminen (edes osittain) viittomakielellä nousee esille aineistosta. Perusopetuksen toivotaan tukevan kaksikielisyyttä tarjoamalla viittomakielen opetusta sekä viittomakielistä opetusta niin kuuroille, kuuleville, codille kuin huonokuuloisillekin. Erityisesti kuulevien lasten viittomakielen opetus nähtiin oppimista tukevana. Perusopetukseen toivottiin myös viittomakieltä osaavia henkilöitä. Suurin osa kyselyyn vastanneista mainitsi perusopetuksen tarjoaman viittomakielen ja viittomakielisen opetuksen lasten kaksikielisyyttä tukevana asiana tulevaisuudessa. Perusopetus nähtiin siis yhtenä merkittävänä vaikuttajana lasten kaksikielisyyden tukemisessa ja tähän toivottiin panostamista.

Lääketieteen merkitys lasten kaksikielisyyden kehitykseen korostuu viittomakielisten lasten vanhemmille annettavan tiedon suhteen: lääkäreiden ja sairaaloiden toivotaan antavan tasa-arvoista ja neutraalia tietoa liittyen lapsen kielen kehitykseen sekä lapsen kaksikielisyyden tukemiseen. Myös neuvolan ja varhaiskasvatuksen merkitys tiedonantajana vanhemmille yhteisen tunnekielen tärkeydestä nähtiin tärkeänä.

Lasten vanhempien tuki lapsen kaksikielisyyden kehitykselle ilmenee sekä vanhemmille annettavan tiedon, että vanhemman oman toiminnan näkökulmasta. Lasten vanhemmille toivottiin tietoa muun muassa kaksikielisyyden hyödyistä kielen ja ajattelun kehityksen kannalta sekä identiteetin ja kulttuurin näkökulmista. Pääasiallisesti vastauksista nousi esille vanhempien ja kotona käytettävän kielen suhteen kielten tasapuolinen käyttö ja viittomakielen tukeminen.

7 LOPUKSI

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta kaksikielisyydestään. Lähestyin tätä aihetta pyrkien selvittämään, kuinka viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyttä on heidän lapsuudessaan ja nuoruudessa tuettu, vai onko tuettu lainkaan, ja minkälaisia vaikutuksia tällä kaksikielisyyden tukemisella tai tukematta jättämisellä on heidän kaksikielisyyden käsitykseen tutkimushetkellä. Tämän lisäksi tarkoituksenani oli tuoda viittomakielisten nuorten omia ideoita ja toiveita viittomakielisten lasten kaksikielisyyden tukemiseksi nykyaikana.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voi päätellä viittomakielisillä nuorilla aikuisilla olevan monipuolinen tietoisuus omasta kaksikielisyydestään, kaksikulttuurisuudesta ja niihin vaikuttaneista tekijöistä. Tutkimuksessa tuli esille myös epävarmuus omasta kaksikielisyydestä, johtuen toisen kielen heikommasta käyttötaidosta. Näen myös tämän olevan käsitys kaksikielisyydestä: kyseiset henkilöt kokevat jollain tasolla olevansa kaksikielisiä, mutta he ovat tietoisia toisen kielen heikomman käyttötaidon vaikutuksesta kaksikielisyytensä käsitykseen.

Tutkimuksen tulokset ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Tutkimuksen aineistosta nousee viittomakielisten nuorten vastauksista ilmi samoja kaksikielisyyteen ja sen tukemiseen vaikuttavia tekijöitä kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi. Aihetta oli mielenkiintoista tutkia viittomakielisten nuorten omasta näkökulmasta tarkasteltuna, saaden heidän oma näkemyksensä esille. Oli positiivisesti yllättävää todeta kuinka tärkeänä asiana nuoret aikuiset kaksikielisyyttään ja kahden kielen tukemista pitävät, tämä näkyi heidän vastauksissaan. Aiemmat tutkimukset, sekä tämän tutkimuksen tulokset, nostavat esille lasten kaksikielisyyden tukemisen tärkeyden. Vaikka kaksikielisyyden tukemisen tärkeys ja kaksikielisyyden tukemiseen vaikuttavia tekijöitä tiedostetaan, nousi tämän tutkimuksen tuloksista kaksikielisyyden tukemisen puutteita ja kehittämisen kohtia.

Tutkimukseni kohteena olivat 18–30-vuotiaat nuoret aikuiset ja tutkimuksen ikärajaus oli mielestäni onnistunut: aineisto nosti esille muun muassa oralismin ajan vaikutukset vanhempien kautta lapsiin, implantoinnin yleistymisen alkuvaiheen vaikutukset kaksikielisyyteen, integraation ja inklusion vaikutuksen kaksikielisen koulupolkuun sekä nuorten aikuisten monipuolisen käsityksen kaksikielisyydestään. Mikäli tutkimuksen kohderyhmänä olisi ollut esimerkiksi vastaajien vanhempien ikäryhmä, olisi aineisto ja mahdollisesti tulokset olleet oletettavasti erilaisia.

Aineistonkeruumenetelmänä käytin verkossa toteutettua kyselyä, tavoitteenani oli saada mahdollisimman monen nuoren näkemys aiheeseen. Koen kyseisen aineistonkeruumenetelmän olleen sopiva tähän tutkimukseen, sillä verkkokysely antoi vastausmahdollisuuden esimerkiksi maantieteellisistä etäisyyksistä huolimatta. Verkkokysely antoi myös vastaajalle mahdollisuuden vastata kyselyyn hänelle itselleen sopivana ajankohtana ja käyttää kyselyyn vastaamiseen haluamansa aika. Uskon näiden madaltaneen nuorten aikuisten kynnystä osallistua tutkimukseen. Verkkokyselyn ja sen tuoman anonymiteetin myötä jäi tosin pois mahdollisuus asioiden tarkentavien sekä syventävien kysymysten tekemiseen, mikä esimerkiksi haastattelussa olisi ollut mahdollista. Kuurojen yhteisöön liittyvässä tutkimuksessa on erityisen tärkeää huomioida anonymiteetin säilyminen yhteisön pienen koon vuoksi. Verkkokysely antoi mahdollisuuden vastaamiseen anonymisti sekä viittomakielistä vastausmahdollisuutta käyttäessä mahdolliset tunnistetiedot jäisi vain tutkimuksen tekijän tietoon. Tutkimustulosten raportoinnissa on vastauksista mahdolliset tunnistettavat tiedot jätetty pois anonymiteetin säilymiseksi.

Tiedotusta kyselystä jaoin sähköpostitse eri järjestöjen kautta sekä sosiaalisessa mediassa (Facebook). Uskon erityisesti sosiaalisen median ilmoitusten tavoittaneen kyselyyn vastanneet viittomakieliset vastaajat, sillä sosiaalisessa mediassa tiedotus kyselystä näkyi järjestöjen sekä yksityisten henkilöiden jakamina. Kysely herätti mielenkiintoa, sillä kyselyn ollessa avoinna kyselyn aloitussivua oltiin avattu 249 kertaa. Surveypal-kyselyntekoalusta antoi mahdollisuuden seurata kävijämääriä ja näin ollen tiedon kyselyn leviämisestä sai reaaliaikaisena ja tarvittaessa olisi pystynyt reagoimaan kyselyyn vastaamisen muistuttelussa kävijämäärän ollessa vähäinen. Ikärajan täyttävien vastaajien määrä kyselyssä oli 18 henkilöä. Kyselyyn vastaajien määrä jäi pieneksi verrattuna kyselyn avaamiskertoihin. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat kuitenkin laajoja ja kattavia ja tämän vuoksi aineiston määrä oli riittävä pro gradu -tutkimukseen. Erityisesti kyseisten avointen kysymysten vastaukset olivat erityisenä mielenkiinnon kohteena analyysin teossa. Näin ollen jatkoaika kyselylle ja lisäaineisto ei ollut tarpeen.

Verkkokyselyn teossa käytin Surveypal-nimisen yrityksen samannimistä kyselyntekoalustaa, sillä kyseinen alusta tarjoaa mahdollisuuden tiedon tallentamiseen vastauksissa ja näin pystyin tarjoamaan vastaajille mahdollisuuden vastata viittomakielellä joko kaikkiin tai osaan avoimista kysymyksistä. Yleisessä keskustelussa olen kuullut toiveita mahdollisuudesta vastata viittomakielellä ja tästä syystä aineiston kerättyäni olin yllättynyt, sillä kukaan kyselyyn vastanneista viittomakielisistä nuorista aikuisista ei vastannut

yhteenkään kysymykseen viittomakielellä. Tämä herätti pohtimaan kyseisen mahdollisuuden käyttämättä jättämisen syitä. Mahdollisesti viittomakielistä vastaamista rajoitti se, että video piti tallentaa ensin omalle laitteelle ja tämän jälkeen tallentaa kyselynteko-ohjelmaan. En usko, että tämä olisi nykyajan nuorten keskuudessa aiheuttanut ongelmia teknisten taitojen osalta, mutta toteutuksen monimutkaisuus voi olla yhtenä syynä viittomakielisen vastausmahdollisuuden käyttämättä jättämiselle. Toisena mahdollisena vaihtoehtona näen anonymiteetti-ongelman: viittomakielinen vastaaminen olisi automaattisesti paljastanut vastaajan kasvot (mikäli vastauksissa ei olisi käytetty toista viittojaa), vaikkakin anonymiteetti olisi säilynyt, sillä tieto vastaajasta olisi jäänyt vain tutkimuksen tekijän tietoon. Jäin pohtimaan, miksi viittomakielistä vastausmahdollisuutta ei kyselyyn vastaamisessa käytetty sekä onko vastauskielellä mahdollisesti vaikutusta vastausten sisältöihin.

Tutkimuksen aihetta pidettiin vastaajien keskuudessa ajankohtaisena ja mielenkiintoisena. Tämä näkyy sekä avointen vastausten monipuolisuutena, että vastaajien kommentteissa kyselyn lopussa: *”Todella tärkeä ja mielenkiintoinen aihe, jään odottamaan lopputuloksia.”*, *”Toivottavasti tästä tutkimuksesta käy ilmi, että viittomakieltä tarvitaan edelleen tänä päivänä ja tulevaisuudessakin.”*, *”Todella mielenkiintoinen kysely ja tutkimuksen aihe!”*, *”Kysely oli hyvä ja ajankohtainen.”* Vastaukset sekä kommentit osoittavat sen, kuinka tärkeänä asiana viittomakieliset nuoret aikuiset pitävät kaksikielisyyttä ja kaksikielisyyden tukemista. Tämä osoittaa myös sen, että viittomakieliset nuoret aikuiset ovat tietoisia kaksikielisyydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Mielenkiintoisen pohdinnan toi eräs kyselyn vastaajista; Itsensä ei kaksikieliseksi kokeva (mutta kaksikulttuuriseksi itsensä identifioiva) oli vastannut kyselyyn, vaikka ei koe itse olevansa kaksikielinen eikä käytä viittomakieltä. Tämä herätti pohdintaa, sillä kyselyssä sekä kyselypyynnössä oli käytetty ilmaisuja ”viittomakielinen” sekä ”käytät suomalaista viittomakieltä ja suomen kieltä”. Tämä nosti pohtimaan kaksikielisyyden näkemistä itsessään: vastaaja toi vastauksissaan esille, ettei koe olevansa kaksikielinen, mutta identifioiko vastaaja kuitenkin jollakin tapaa itsensä kaksikieliseksi, sillä on kokenut olevansa kyselyn kohderyhmää. Entä minkälaisen vaikutuksen kaksikulttuurisuus tuo tässä tapauksessa kaksikielisyyden kokemukseen? Tämä antoi mielenkiintoisen näkökulman tutkimukseen, mutta koska tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten omia käsityksiä kaksikielisyydestä, ei edellä mainittua asiaa ole tämän enempää tässä tutkimuksessa pohdittu.

Tämä tutkimus antoi tietoa viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden tukemisesta heidän lapsuusaikanaan, tukemisen vaikutuksista kaksikielisyyden käsitykseen

sekä ideoita kaksikielisyyden tukemiseksi nykyaikana. Näitä tuloksia voidaan hyödyntää kaksikielisten lasten vanhempien ohjaukseen lasten kaksikielisyyden tukemisessa (esimerkiksi neuvolatyössä, kuulokeskuksissa, päivähoidossa) sekä koulun opetuksen suunnittelussa, jotta kaksikielisyys, ja etenkin viittomakieli, otettaisiin oppisisällöissä ja opetuksessa paremmin huomioon. Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia myös laajemmin ja syvällisemmin tutkimalla esimerkiksi kaksikielisyyden tukemista ja kokemusta yksittäisen henkilön osalta (pureutuen kielten tukemiseen ja sen vaikutuksiin tätä tutkimusta tarkemmin) tai tutkia kuinka näiden viittomakielisten nuorten aikuisten kaksikielisyyden kokemus heijastuu heidän jälkeläisiinsä. Lisäksi olisi mielenkiintoista tehdä tätä tutkimusta vastaava tutkimus vanhemmalle ikäryhmälle ja verrata heidän vastauksia tämän tutkimuksen tuloksiin. Kyseisen tutkimuksen osalta tulisi kuitenkin pohtia verkkokyselyn toimivuutta vanhemman ikäväestön tietotekniset taidot huomioon ottaen. Erityisen mielenkiintoisena jatkotutkimuksen kohteena näen myös syventymistä oman kaksikielisyytensä epävarmaksi kokevien tapauskohtaiseen tutkimukseen, tutkien kaksikielisyyden epävarmuuden vaikutuksia kielelliseen identiteettiin. Kaksikielisyydestä on paljon tutkittua tietoa, mutta mielestäni olisi erityisen tärkeää saada tutkittu tieto käytäntöön, esimerkiksi kaksikielisten opetukseen ja kaksikielisten lasten vanhempien ohjaukseen.

LÄHTEET

- Ahti, Helena 2000: Perheen ohjaus lapsen kuulovammadiagnoosin varmistuessa. – Lonka, Eila & Korpajaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin*. S.127-142. Tampere: Palmenia-kustannus.
- Baker, Colin 2006: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 4th Edition. Tonawanda, NY: Multilingual Matters.
- 2011: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 5th Edition. Tonawanda, NY: Multilingual Matters.
- Berent, Gerald P. 2013: Sign Language–Spoken Language Bilingualism and the Derivation of Bimodally Mixed Sentences. – Bhatia, Tej K. & Ritchie, William C. (toim.): *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* s. 351-374. 2nd Edition. Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Cummins, Jim 2008: BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction. – Street, B. & Hornberger, N. H. (toim.) *Encyclopedia of Language and Education, 2nd Edition, Volume 2: Literacy*. s.71-83. New York: Springer Science + Business Media LLC. <http://daphne.palomar.edu/lchen/CumminsBICSCALPSpringer2007.pdf> 14.6.2017
- De Houwer, Annick 2009: *An Introduction to Bilingual Development*. Tonawanda, NY: Multilingual Matters.
- Grosjean, François 2008: *Studying Bilinguals*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- 2010: *Bilingual: Life and Reality*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hassinen, Sirje 2005: *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Helsinki: Finn Lectura.
- Huhtanen, Mari, Puukko, Mika, Rainö, Päivi, Sivunen, Nina & Vivolin-Karén, Riitta 2016: *Viittomakielten oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla*. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 3:2016. Tampere: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. http://karvi.fi/app/uploads/2016/02/KARVI_0316.pdf 15.2.2016.
- Jokinen, Markku 2000: Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa*. s.79–101. Helsinki: Finn Lectura.
- Kanto, Laura, Huttunen, Kerttu & Laakso, Marja-Leena 2013: Relationship Between the Linguistic Environments and Early Bilingual Language Development of Hearing Children in Deaf-parented Families. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 18 (2). s. 242–260 <https://academic.oup.com/jdsde/article/18/2/242/369995/Relationship-Between-the-Linguistic-Environments> 14.6.2017
- Kanto, Laura 2016: *Two languages, two modalities. A special type of early bilingual language acquisition in hearing children of Deaf parents*. Väitöskirja. University of Oulu. Tampere: Juvenes Print. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211770.pdf> 14.6.2017.
- Kiili, Johanna & Pollari, Kaisa (toim.) 2012: *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
- Kärkkäinen, Päivi 2016: Kuuron ja huonokuuloisen lapsen koulupolku. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. s. 124–137. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Launonen, Kaisa & Lonka, Eila 2000. Puhetta edeltävän kommunikoinnin kehitys ja sen tukeminen. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpajaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* s.15-34. Tampere: Palmenia-kustannus.
- Lehtomäki, Elina & Takala Marjatta 2002: Kohti inklusiota? – Elina Lehtomäki & Marjatta Takala (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. Tampere: Finn Lectura.
- Luukkainen, Minna 2008: *Viitotut elämät: Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa*. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.
- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000: Viittomakieliset ja heidän kielensä. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa*. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Marchark, Marc 1998: *Raising and educating a deaf child*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Martikainen, Liisa & Rainö, Päivi 2014: *Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja nuorten kuntoutus- ja tulkkauksen palvelujen toteutuminen ja tarve tulevaisuudessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. 89/2014. Tampere: Kelan tutkimusosasto.
- Nikula, Karoliina 2015: *Lapsen hyvää edistämässä. Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutehoitokäytännön sosiaalieettistä tarkastelua*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157048/Lapsenhy.pdf?sequence=1> 6.5.2017
- Paradis, Johanne, Genesee, Fred & Crago, Martha B. 2011: *Dual language development and disorders. A handbook on bilingualism and second language learning*. 2nd Edition. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.

- Pavlenko, Aneta 2004: 'Stop Doing That, Ia Komu Skazala!': Language Choice and Emotions in Parent-Child Communication. *Journal of Multilingual and Multilingual Development* 25 (2 & 3), s. 179–203. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01434630408666528> 10.2.2016.
- Rainò, Päivi 2012: Kaksikielisyys on todellisuutta. – Kiili, Johanna & Pollari, Kaisa (toim.) 2012: *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. s. 86-87. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005: *Maahan lämpimään – Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Selin-Grönlund, Pirkko, Rainò, Päivi & Martikainen, Liisa 2014: *Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt. Selvitys lukuvuoden 2013–2014 tilanteesta*. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2014:11. http://www.oph.fi/download/158006_kuurojen_ja_viittomakielisten_oppilaiden_lukumaara_ja_opetusjarjestelyt.pdf 18.2.2016.
- Stolt, Suvi 2000: Kuuron lapsen kaksikielisuuden tukeminen. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpjaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* s.159–175. Tampere: Palmenia-kustannus.
- Takala, Marjatta 2016: Moniulotteinen kuulovammaisuus. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. s.22–37. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Takala, Marjatta & Sume, Helena 2016: Kuurojen ja huonokuuloisten opetus ennen, nyt ja tulevaisuudessa. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. s.250-261. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Takkinen, Ritva 2000: Viittomakielen kehitys. – Lonka, Eila & Korpjaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin*. s.157-175. Tampere: Palmenia-kustannus.
- 2008a: Viitotun ja puhutun kielen välisen kaksikielisuuden kirjo. – Jaana Keski-Levijoki (toim.), *Opettajankoulutus yhteisön voimana – näkökulmia suomalaisesta viittomakielestä ja viittomakielisten koulutuksesta. Viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen 10 – vuotisjuhlakirja 17.10.2008* s. 35–42. Jyväskylä: TUOPE.
- 2008b: The Acquisition of Finnish Sign Language. – Anu Klippi & Kaisa Launonen (toim.), *Research in Logopedics : Speech and Language Therapy in Finland*. s.175–205. Clevedon: Multilingual Matters.
- 2012: Monipuoliset mahdollisuudet kuulovammaisille lapsille. – Johanna Kiili & Kaisa Pollari (toim.) 2012: *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
- 2014: Suomen kieli ja viittomakieli sisäkorvaistutetta käyttävien koululaisten arjessa. – Suvi Stolt, Ritva Takkinen, Leila Kääntä & Anna-Kaisa Tolonen (toim.), 2014: *Ajankohtaista lapsen kielestä. Puheen ja kielen tutkimuksen päivät Helsingissä 27.-28.3.2014*. s. 107-118. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Takkinen, Ritva & Rainò, Päivi 2016: Puhuen ja viittoen – kaksi väylää kohti kieltä. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus*. s.56–68. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6., uudistettu painos. Latvia: Tammi.
- Wallvik, Birgitta 2001: *Viitotulla tiellä*. Tampere: Finn Lectura.
www.finlex.fi 11.4.2016.

LIITEET

LIITE 1: SÄHKÖPOSTISAATE

Tämän tiedotuksen saa välittää eteenpäin.

Hei!

Kerään maisterintutkielmaani varten aineistoa viittomakielisiltä nuorilta aikuisilta verkkokyselyn avulla. Tutkielman tarkoituksena on selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta kaksikielisyydestään ja lapsuusajan kaksikielisyyden tukemisesta.

Mikäli olet 18-30-vuotias ja käytät suomalaista viittomakieltä sekä suomen kieltä, toivon että vastaisit kyselyyni. Kyselyyn voit vastata joko suomen kielellä (kirjoittaen) tai suomalaisella viittomakielellä. Jokainen vastaus on tärkeä tutkimuksen onnistumiseksi. Vastausaikaa on 14.4.2016 asti ja kyselyyn pääset tästä linkistä: <https://my.surveypal.com/Viittomakielinen-kaksikielisyyys>. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-20 minuuttia. Tiedotusta tutkimuksesta ja kyselyn linkkiä saa jakaa!

Kaikki tutkimukseen antamasi tiedot käsitellään luottamuksellisesti (myös videoidut vastaukset) ja tulokset raportoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa. Kysely on osa maisterintutkielmaani, jonka työnimi on ”Viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta multimodaalisesta kaksikielisyydestään”. Tutkimus toteutetaan Jyväskylän yliopistossa, Kielten laitoksessa, Suomalaisen viittomakielen oppiaineeseen. Tutkimukseni tekoa ohjaa professori Ritva Takkinen.

Kiitos vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin,

Janita Lätti

janita.a.latti@student.jyu.fi

LIITE 2: TIEDOTUS SOSIAALISESSA MEDIASSA (Facebook)

18-30-VUOTIAS VIITTOMAKIELINEN: VASTAA KYSELYYN!

Mikäli olet 18-30-vuotias ja käytät suomalaista viittomakieltä sekä suomen kieltä, toivon että vastaisit kyselyyn. Kyselyyn voit vastata suomeksi (kirjoittaen) tai suomalaisella viittomakielellä. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-20min. Vastausaikaa on 14.4.2016 asti.

Kysely on osa maisterintutkielmaani, jonka tarkoituksena on selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta kaksikielisyydestään ja lapsuusajan kaksikielisyyden tukemisesta. Tutkimus toteutetaan Jyväskylän yliopistossa, Suomalaisen viittomakielen oppiaineeseen. Mikäli sinulla on kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit ottaa yhteyttä minuun sähköpostilla.

Tätä tiedotusta saa jakaa!

Ystävällisin terveisin,

Janita Lätti

janita.a.latti@student.jyu.fi

Linkki kyselyyn: <https://my.surveypal.com/Viittomakielinen-kaksikielisuus>

LIITE 3: VERKKOKYSELYN SAATE JA KYSYMYKSET

Hyvä vastaaja!

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä omasta kaksikielisyydestään sekä lapsuusajan kaksikielisyyden tukemisesta.

Kysely sisältää avoimia kysymyksiä, toivon sinun vastaavan näihin omin sanoin ja mahdollisimman monipuolisesti. Vastaustesi kielellisestä ulkoasusta tai mahdollisista kielivirheistä sinun ei tarvitse välittää, sillä vastausten asiasältö on tutkimuksen kannalta keskeistä.

Kyselyyn vastaaminen suomeksi kestää noin 10-20 minuuttia.

Viittomakielinen vastaaminen:

Halutessasi voit vastata avoimiin kysymyksiin viittomakielellä (kaikkiin tai osaan kysymyksistä). Kuvaa ja tallenna viittomakielinen vastauksesi. Lataa video laitteeltasi kysymyksen alla olevan tiedostolatauskohdan kautta.

Videotiedoston maksimikoko on 250mb (noin 2min HD-tasoista videokuvaa). Mikäli mahdollista, säädä videon laatua matalammaksi, jotta saat ladattua pidemmän videon.

Kaikki tutkimukseen antamasi tiedot käsitellään luottamuksellisesti (myös videoidut vastaukset) ja tulokset raportoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa.

Kysely on osa maisterintutkielmaa. Tutkimus toteutetaan Jyväskylän yliopistossa, Suomalaisen viittomakielen oppiaineeseen. Tutkimuksen tekoa ohjaa professori Ritva Takkinen.

Tutkimuksen tekijä:

Janita Lätti

janita.a.latti@student.jyu.fi

Taustatietoja

Sukupuoli: *

- Nainen
- Mies

Ikä: *

Asuinpaikkakunta: *

Oletko (valitse yksi) *

- Kuuro
- Kuuleva
- Huonokuuloinen

Oletko (voit valita usean vaihtoehdon):

- Implanttia käyttävä
- Kuurojen vanhempien lapsi
- Toinen vanhemmista kuuro
- Huonokuuloisten vanhempien lapsi
- Toinen vanhemmista huonokuuloinen
- Kuulevien vanhempien lapsi
- Kuuron sisarus
- Huonokuuloisen sisarus
- Kuulevan sisarus

- Kuuroutunut
- Kuuron lapsen vanhempi
- Huonokuuloisen lapsen vanhempi
- Kuuron lapsenlapsi
- Huonokuuloisen lapsenlapsi
- Ammatin kautta viittomakielen omaksunut
- Jokun muu, mikä

Milloin ja missä olet syntynyt?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Mitkä ovat ensimmäisiä kieliä, joita olet käyttänyt? Minkä ikäisenä?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Kerro perheestäsi: Ovatko perheenjäsenesi kuuroja/kuulevia/huonokuuloisia? Mitä kieliä käytät heidän kanssaan?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Mitä kieltä käytät tai olet käyttänyt seuraavien henkilöiden kanssa? (Voit valita yhden henkilön kohdalla **usean** vastausvaihtoehdon)

Äiti

- Suomalainen viittomakieli
- Suomi (kirjoitettu)
- Suomi (puhuttu)
- Viitottu puhe
- Jokin muu, mikä

Isä

- Suomalainen viittomakieli
- Suomi (kirjoitettu)
- Suomi (puhuttu)
- Viitottu puhe
- Jokin muu, mikä

Sisarukset

- Suomalainen viittomakieli
- Suomi (kirjoitettu)
- Suomi (puhuttu)
- Viitottu puhe
- Jokin muu, mikä

Isovanhemmat

- Suomalainen viittomakieli
- Suomi (kirjoitettu)
- Suomi (puhuttu)
- Viitottu puhe
- Jokin muu, mikä

Muut sukulaiset

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Päivähoidon kaverit

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Koulukaverit / Ala-aste

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Koulukaverit / Ylä-aste

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Vapaa-ajan kaverit

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Päivähoidon henkilökunta

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Opettajat / Ala-aste

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Opettajat / Ylä-aste

- Suomalainen viittomakieli
 Suomi (kirjoitettu)
 Suomi (puhuttu)
 Viitottu puhe
 Jokin muu, mikä

Kerro ajastasi **ennen** koulun alkua: Millainen kielellinen ympäristösi on ollut? Esim. Koton, hoitopaikassa, naapurustossa, sukulaisten kanssa...)

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Kerro kouluajastasi.

(Apukysymyksiä vastaamiseen: Missä olet ollut koulussa? Oletko ollut kuurojenkoulussa, yleisopetuksessa, pienryhmässä...? Onko koulussa käytetty viittomakieltä?)

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Minkälaista viittomakielen opetus koulussa on ollut?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Miten kaksikielisyytesi kehittymistä on mielestäsi tuettu **ennen** kouluaikaa? Entä **koulu-**
aikana? Miten olisit halunnut kaksikielisyyttäsi tuettavan?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Oletko lapsena tavannut säännöllisesti kuuroja aikuisia ja/tai kuuroja lapsia?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Kenen kanssa ja minkälaisissa tilanteissa **nykyään** käytät:
viittomakieltä?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

suomen kieltä?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Mitä hyötyjä ja haittoja koet kaksikielisyydestäsi olevan?

Hyödyt:

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Haitat:

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Kerro suhteestasi kuurojen ja kuulevien kulttuureihin: Millaisissa tilanteissa tunnet kuuluvasi kuurojen maailmaan, entä kuulevien maailmaan?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Oletko mielestäsi saanut riittävästi tietoa kuurojen kulttuuriin liittyen? (*Perheeltä, koulusta, kuurojenyhdistykseltä, verkosta, kavereilta, mistä?*)

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Miten lasten kaksikielisyyttä voitaisiin sinun mielestäsi **nykyaikana** tukea?

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Vapaa sana: Tässä voit kertoa kommenttisi aiheeseen, kyselyyn tai kysymyksiin liittyen

Vastaus viittomakielellä: lataa videotiedosto tähän

Valitse tiedostot

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi 'Lähetä vastaukset' painiketta.